

MLADOST

SIMOTRA ZA MODERNU KNJIŽEVNOSTI UMJETNOST.

Beč, 1. ožujka 1898.

R. Frangeš: Savijač željeza.

„Kao da gledam ružu . . .“

Hermova osveta

„Ti sam si kriv!“

Sreća

Ob mostu

Jednostavna muha srednje veličine

Novija češka lirika

O telepatiji

Listak.

D. P. NIKOLAJEV.

F. HRANIĆ.

IVAN CANKAR.

FR. ELLER.

FR. ELLER.

KNUT HAMSUN.

ADOLF DONATH.

Dr. GUSTAV GAJ.

Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca.

U komis. nakladi knjižare Dioničke tiskare u Zagrebu.
Za Beč i austrijske zemlje u komisiji knjižare L. Rosner,
Wien, I. Franzensring.

Za Srbiju u knjižari Mite Stajčića u Beogradu.
Čekovni naputci na c. k. poštovne štedioničke urede pod
brojem 801.083.

IZDAJU

GUIDO JENY - DUŠAN N. PLAVŠIĆ

U knjižari
M. F. STRMECKI
u Zagrebu

mogu se dobiti još ova književna djela:

Sienkiewitz, **Ognjem i mačem**, svezci po 15 nvč. u 4 knjige. Broširano for. 6.—, u originalnom vezu uvezano for. 8.—.

Dumas, **Grof Monte Cristo**, svezci po 13 nvč. u 3 knjige. Broširano for. 4.50, u originalnom vezu uvezano for. 6.—.

Dumas, **Tri mušketira**, svezci po 15 nvč. u 1 knjizi. Broširano for. 2.—, u originalnom vezu uvezano for. 2.50.

Djela R. Jorgovanica, **Mlinarska djeca**, **Stella i Baion**, **Iz penzionata**, **Gavan**, **Čovjek bez srca**, **Zenske suze**, **Ljubav na odru**, **Na jezeru**, **Orne niti**, **Zena i ljubovca**, **Divlja djevojka**, **Za jedan časak radosti**, **Sabrane pjesme**. Ova djela mogu se dobiti u svezcima po 20 nvč. Cijelo djelo for. 5.—, 7 knjiga lijepo vezano for. 7.—.

Nadalje dobiju se još: Deželić, **Zulejka**, broširano for. —.60; Freudenreich, **Graničari**, for. —.60; Udmanić, for. —.60; Širola, **Miraz**, for. —.60; Stanley, **Putovanje**, for. —.60, i mnogo još raznih knjiga, koje su u mojoj nakladi izašle.

Ova djela mogu se dobiti i na mjesečnu odplatu.

Preporučam najtoplije

veliku zalihu raznih finih i prostih molitvenika
uz vrlo jeftinu cijenu.

Hrv. antikvarna knjižara

M. F. STRMECKI-a, Zagreb

Duga ulica br. 9.

Naklada: Zabavne knjižnice, Jorgovanicevih djela i muzikalija, skladište pisanih i risanih stvari.

R. Frangeš: Savijač željeza.

MLADOST.

I. OŽUJKA, 1898.

»KAO DA GLEDAM RUŽU . . .«

Napisaó

D. P. NIKOLAJEV (Beč).

Još su dva sata do koncerta. —

I on podje, da se prošeće ovim malim mjestancem, što ga ljetni gosti nazvahu: »Dača«.

Čitavo mjesto leži nuz dugu, široku i prašnu seosku ulicu. S objiju strana duboki jarak, a iza jarka male, slamom pokrite kućice ili drvene ville, većinom u baščama i okrenute glavnom fasadom unutra.

U jarku kopriva, drač — drač, kopriva, te po koja potočnica ili »volovsko oko«.

Duga je to ravna ulica. Okolo naokolo polja i livade — i ravan horizonat; tek kadkada po koja vočka. Sunce je nedavno zapalo, a nebo je one jednolične sive boje. Nema ni najmanjeg oblaka. Sve je — plejn air.

Na jednoj strani ide željeznički drum. Sa svake strane ograda i daščica: »Nije slobodno prelaziti!«

On se došeće ovamo. Bio je na kraju sela. Pred njim pukla je ova velika ravan, kao kakovo more. A nebo visoko. Neizmjeran prostor.

On je osjećao ovaj prostor, ovu slobodu. Pomisli na obližnji veliki grad: — bilo mu je jasno, za što ljudi zalaze u ovo za-bitno mjesto.

Iza ograde stajalo u svježoj zemlji medju gustom travom svakojako poljsko cvijeće. Bijase tu na visokoj stablici i jedna crvena ruža, — divan cvijet.

R. Frangeš: Savijač željeza.

MLADOST.

I. OŽUJKA, 1898.

»KAO DA GLEDAM RUŽU . . .«

Napisao

D. P. NIKOLAJEV (Beč).

Još su dva sata do koncerta. —

I on podje, da se prošee ovim malim mjestancem, što ga ljetni gosti nazvahu: »Dača«.

Čitavo mjesto leži nuz dugu, široku i prašnu seosku ulicu. S objiju strana duboki jarak, a iza jarka male, slamom pokrite kućice ili drvene ville, većinom u baščama i okrenute glavnom fasadom unutra.

U jarku kopriva, drač — drač, kopriva, te po koja potočnica ili »volovsko oko«.

Duga je to ravna ulica. Okolo naokolo polja i livade — i ravan horizont; tek kadkada po koja vočka. Sunce je nedavno zapalo, a nebo je one jednolične sive boje. Nema ni najmanjeg oblačka. Sve je — plein air.

Na jednoj strani ide željeznički drum. Sa svake strane ograda i daščica: »Nije slobodno prelaziti!«

On se došee ovamo. Bio je na kraju sela. Pred njim pukla je ova velika ravan, kao kakovo more. A nebo visoko. Neizmjeran prostor.

On je osjećaov ovaj prestor, ovu slobodu. Pomisli na obližnji veliki grad; — bilo mu je jasno, za što ljudi zalaze u ovo za-bitno mjesto.

Iza ograde stajalo u svježoj zemlji medju gustom travom svakojako poljsko cvijeće. Bijaše tu na visokoj stablici i jedna crvena ruža, — divan cvijet.

Kako ga je poželjeo. Ta bio je tako lijep u svojoj jednostavnosti. — On ga htjede dohvatiti. Nije mogao.

Kako mu se u oko zapiljila ova crvena boja. — —

»Nije slobodno prelaziti!«

I on postane nujan.

Sjetio se divne romance, koju je imao večeras igrati: »Kao da gledam ružu; da ćutim miris njen . . .«

* * *

Koncerat. Puna je dvorana. Svi su ljetni gosti prisutni. Sva je dvorana kao veliki cvijetnjak. Dame mirno sjede i lepezama hlade svoja crvena lišca. Kadkada pogledaju program. Gospoda su se prilijepila u svojim crnim frakovima uz bijeli zid, što ga rijesi elegantna stuccatura.

Njegova je točka.

On drži glazbalo u ruci i gleda u salu, ili mu se pogled gubi u onaj veliki luster, što sjaji od nebrojeno svijeća. — Na znak zasnira.

U prvom redu slušatelja, upravo pred njim sjedi divna mlada djevojka.

Velike, krupne plave oči. Zlatožute vlasi. Ona ima bijelu svilenu haljinu, sa svilom izvezenim crvenim ružinim cvjetovima.

Ona gleda u njega i njene se alabastrene ruke spuste nehotice u krilo. —

»Kao da gledam ružu — — —.«

On igra. Grčevito mu prsti lete preko glazbala. On napola vidi, napola osjeća njezine poglede; poglede nevine djevojke, koja tek stupa u život. A iz njenog se tijela diže ona svježja nevinost, jasna i nepomućena ni najmanjim oblačkom. Ona ga zaokupljuje i zamamljuje.

I pred njegovim očima nestane sva ta velika masa ljudi, on više ne ćuti sve one parfume. Pred njim je velika divna i slobodna ravan, a u ravnici sjedi andjeo :medju ružama i uživa u visokom i jasnom nebu. Sve ôkolo njega je neka prelest, slast — romanca. —

»Kao da gledam ružu — — —.«

On ju gleda i kao da mu se romanca budi u duši, — a glazbalo ju svira — — svira — —.

Poslije je pljesak. On se zahvaljuje — —.

Ćitava mu duša pjeva: »Kao da gledam ružu, da ćutim miris njen« — A oči gledaju: — — — »Nije slobodno prelaziti.« — — —

HERMOVA OSVETA.

Ditiramb. Spjevao

F. HRANIĆ* (Zagreb).

Prijatelju ** posvećeno.

- Nä pola arka magareće debele, strpljive kože
Tako se tužio Jon, pjesnik, kog izabra bog:
- »Neke sam oblačne jesenske večeri šetati pošô —
Turobnih misli se roj rojio glavom mi svom.
- »Razmišljah upravo kako je daleko evo već došo
Ovaj pokvareni svijet; kako je razvraćen sav:
- »Ljubavi prave, koja je vladala svemirom nekoć
Kako je nestalo sad, nema je niti za lijek.
- »Nekoć što Kupido svojom je ranio ljubavnom strijelom
Ozdravit moglo je tek našavši potpuni raj.
- »Preslatka ljubav je cvala cijelim šarolikim svijetom
Njom je mirisao cvijet, o njoj žuborio gaj
- »Tad al' nastupiše nesretne preteške životne brige —
Ljudi izumiše brak, od sviju najveće zlo:
- »Jer što je nekoć Kupido cvijetnima spajao lancim'
Hermes to okiva sad, al' zlatom preteškim tek.
- »Zlovolja, nevjera, opakost sad eto cvate,
A kao nužni produkt: faùna, bakantica roj. —
- »Misleći ovako, uprav' kraj Hermova prolažah kipa,
Te mi se učini tad, da se nasmjehnuo bog.
- »Nije me smetao smiješak. Krenuh u mislima dalje;
Blatni sklizavi put vogjaše ravno u gaj.
- »Stupah po tmimi. I ona je godila prekrasno meni
Jerbo bje tamna kô kraj, kojim je lebdio duh.

* Pseudonim.

- »Tad al' na jednom srèd gaja prejasno zasinu svjetlo:
 Preda mnogom stajaše hram, u kome stoluje bog,
 »Kojega naksoske vile odgajahu pjesmama bučnim
 Dajući lozin mu sok u mjesto mliječnoga pit.
 »Poviše mramorna stubišta ponosno dizô se k nebu
 Prekrasni kameni hram, što no ga sazdô sam bog.
 »Stupovi vitki bjehu mu obrasli vinovom lozom,
 Mladoga vina pak dah zrakom se širio svud.
 »Prèd hramom stajali zlaćani žrtveni tronošci veće,
 Iz njih se dizao plam, oblake sizao dim.
 »Iz hrama orila gajicèm svirka i obredno pjenje
 Uz nježne siringe svir gromko je orio pijevo:

Pjesma:

- O bože, koj' kô nezrelo si dijete
 Iz krila majke došô na taj svijet! —
 O bože, kog u stegnu Zeus nosaše
 Šepesajući, tek da ne moraš mrijet! —
 O bože, koj' si njegom vila nježnih
 Naraso mladić smion, zdrav i jak! —
 O bože, kog ne pobijedi još nitko,
 A Zeusa svladat kôm je poso lak! —
 Ti daj, da ovo vino slatko ovdje
 Što nevini je sada samo sok —
 O, daj, da ono sazrije što prije,
 Da prste za njim lizat će i bog! —
 Ti daj, o oče svakoga veselja,
 Da sok taj bude svakoj tuzi lijek —
 Daj, da kroz čašu vina kad se gleda
 Svijet samo crven čini nam se vijek! —
 Ti daj, da sok taj bude jak i moćan
 Da pred njim svaki klanjat će se stvor —
 O bože, oče svakoga veselja
 O, daj usliši svojih sluga zbor!
 O, daj usliši svojih sluga zbor!

- »Zamrla pjesma . . . Zrakom tek šumili otajni zvuci :
 Iž neba javljô se bog dajući blagoslov svoj. —
- »Mene pak nekaka nevidna, nečujna vukla je sila
 U taj božanstveni hram, gdje se zaboravlja bol.
- »Tko me je vukao? — Pogledam plašljivo lijevo i desno,
 Zvonki tad začujem smijeh . . . Mislim, da Hermes bje to.
- »Unigjoh. — Okolo ogromna, dugačka sjedio stola
 Sătira veliki broj; ja sam poznavô ih sve.
- »Na stolu u čašam kristalnim ljeskalo zamamno vino,
 Njegov je opojni dah punio čitavi hram.
- »Vrh stola sjedio začasni ravnatelj slavnoga društva,
 Silen bijaše vam to, dobar moj znanac i drug.
- »Bršljanov vijenac na glavi, u glavi mu dosta već vina —
 Pa kad me opazi on, ovako meni će reć :
- »Magare nijedno! Kud si se do sada skitalo. Ne znaš,
 Mladoga vina da god slavi se danaske tuj^o
- »Pjesnik si; žrecom se Bakovim takogjer nazivlješ rado —
 Misliš li, da je to dost? Ovamo valja ti doć',
- »Zasjesti lijepo kod stola, pjevat', veselit' se s nama
 Popiti čašicu, dvije: bogu će milije bit'.
- »Kaznom pak što no si danas izostao suviše dugo
 Budi ti evo taj vrč, ispit' ga moraš do dna!«
- »Reće i ogromnu preda mi u ruke čašu sa vinom,
 Pijanih satira roj mene okružio tad.
- »Hrapavi glasovi počеше pjevati zdravicu gromku,
 Ja se pak znojio tek pijuci ogromni vrč.
- »Jedva ga popih, a žilama cijeloga tijela
 Nova prostrujila krv; ćutih se pomlagjen, nov.
- »Hvaleći Baku što dao nam dara tog prekrasnog svoga
 Popih tad još jedan vrč, drugi, pa za tim još tri.
- »Bučnu smo pjevali pjesmu i pili božansko vino :
 Ponoćni vigja nas čas lijepo se spuštati pod stol.
- »Zaspasmo. — Hrkanje prostorom cijelim se orilo silno
 Da se je tresao hram; smijati morô se bog.

- »U snu nas slijetahu svakake šarene prikaze grozne:
Mačaka, majmuna roj — i bog zna što no još ne.
- »Al kad prvi već počese pjevati pjetlovi rani,
Prvi se probudi drug, digne nas na noge sve.
- »Glave nam šumile užasno, noge pak klecale same;
Mudri će Silen tad reć: »Idimo malo na zrak!«
- »Prijedlog se primi. Odosmo složni iz božjega hrama,
Vani bje prekrasna noć: mjesec je sjajio pun,
- »Zvijezdica sitnih se na nebu sjajilo čarobno jato.
Nama bje ostavit gaj, u polje šetati poč.
- »Jedva što Bakova svetišta nestalo prěd okom našim,
Neki nas dovuko bijes pred drugi, maleni hram.
- »Stubište, stupovlje, sve se to sjajilo čudesnim sjajem,
Od alabastra sve bijelo kao djevojke grud.
- »Iz hrama dizo se prekrasni, zamamni, opojni miris
Iz nutra mirisni zrak nosio tihani poj:

Pjesma:

Božice svevišnja, koja ljepotom zatravljuješ Olimp,
Uzore vječni svakome biću,
Jedina ti si, što podaješ vrijednost
Ljudskome žiću.

Život je kratak, a prepun je svakakih muka i boli;
Živjet bi bila naslada mala,
Da nijesi ti, o božice, ljudma
Ljubavi dala.

Ona je plamen, u kome izgaraju životne brige,
Preteške misli, boli i tuge.
Gdje ona zavlada, mjesta tuj nema
Za misli druge.

Život je kratak; podaj s tog što prije dara nam svoga,
Božice, sigji megju nas dole;
Usliši pjevanje djevicá svojih,
Koje te mole. —

Božice svevišnja, vrela ljepote i mladosti mile,

Uzore vječni svakoga bića,

Ti si nam jedino sunašce zlatno

Nашega žića . . .

- »Titralo pjevanje, od njega drktala priroda cijela,
Drktao mirisni zrak, drktao mjesečev trak,
- »Koji je resio mirnim i blaženim plavkastim svjetlom
Bajnu i tihanu Noć, dajuć joj nebeski čar . . .
- »Nas pako svladala ogromna, nejasna preslatka želja
Poći u božičin hram slušati djevica poj.
- »Badava Silen nas svjetovô veleći: »Ne'dite, sinci,
Pjani u svetište to, kasni je noćni već čas.
- »»Mogla bi božica na vas se ljutiti rad toga vrlo,
Kazniti koga od vas, možda i za život cijel!»
- »Badava tako je zborio Silen, naš učitelj mudri,
Jerbo neko'ko nas krenulo hrlo u hram.
- »Vuklo nas nešto? — Ne znam; al' ne bje li osvjetnik Hermes,
Kog' sam uvrijedio ja, misleći o njemu zlo —?
- »Ugjosmo. — Nasred hrâma, na stalku, obasjan svjetlom
Stajao božičin kip, okò njegov' djevica zbor.
- »Prekrasne bile su. Na njima prebijelo dugačko ruho
Sniježnu pokrivalo püt, oči im sipahu žar.
- »Hramom se širio miris od cvijeća i ženskoga tijela;
Opojni ovaj mi dah svladao tijelo i duh.
- »Više se ne sjećam što se tad zbivalo za pravo sa mnom,
Nemoćan padoh na tle uprav pred božičin lik.
- »Drktalo tijelo kao u vrućici bezmjerno slatkoj;
Duhu se činilo mom, da se otvorio raj . . .

»Kada sam izišô, istok je rudio rumenom Zorom.

Crven je bio sav svijet, — crven sam bio i ja.

»Kad se svršila prekrasna borba Svjetla sa Tminom,

Kad je zavladao Dan, imadoh vidjeti što!

- »Lice mi bijaše ispito, oči pak ugasle, tamne,
 Bio sam užasno blijed, tek se crvenio nos! — — —
- »— Herme! Sagriješih, al' suviše teško si kaznio mene;
 Crven sam dobio nos i —
- »Eto me sada pred mračnim Eskùlapa Liječnika hramom
 Trema mi svladala duh; kako da započnem poj? —
- »Bože Eskùlape, . . . tebi još nikada nijesam ja pjevo . . .
 Nemoj se srditi s tog, . . . ta ti si svevišnji bog . . .
- »Kako si nekada ljude od smrtnih ozdravljao rana,
 Ozdravi tako moj nos, učini da budem zdrav!
- »Ja ću ti pako, zahvalan, što si mi spasio mladost,
 Spjevati besmrtni spjev, dvadeset stadija dug!«
- Prijane! Ako je tebi pri duši kao i Jonu —
 Zapjevaj i ti kô on, bit ćete divan duct! —

B e č, studena 1896.

»TI SAM SI KRIV!«

Načrt za novelo. — Spisal

IVAN CANKAR (Vrhnika).

Advokata dr. Krajnika soproga je bila izvanredna ženska. Časih srečate na cesti damo, o katere poštenosti bi lahko dvomili, ali kljub temu dobite v istem trenutku rešpekt pred njó, — iz nerazumljivega vzroka, ki ne leži morda v kakšni zunanji posebnosti. »Jaz nisem veliko vredna; ali vi drugi ste še slabši od mene, še mnogo slabši!« — In čutite se nizkega pred polzakrito, ponosno ironijo njenega obraza.

Očitati ji niso vedeli ničesar jasnega; a prepričan je bil vsakdo, da ležé v nji vsi pogoji pregrehe, četudi v resnici morda še ni grešila. Kdor je govoril o nji, prišel je v zadrego, kam bi jo dejal; na tihem pa je imel svojo sodbo utrjeno, ne da bi si je upal izreči: — kakor bi stal pred človekom, kateremu se pozná blagnost na očéh, ki pa se vede, kakor drugi ljudjé in govori trezno in pametno . . .

Zagrnila je okna; en sam žarek je prihajal iz ozke razpoke preko gardín in počival na preprogi, ravno na kroni krvavordeče rože. Od pohištva so padale široke sence po tleh in po tapetah, — tuje postave v velikih črnih plaščih.

Doktorica je sedela na nizkem stolu ob kaminu, roké na kolenih in glavo na zid naslonjeno. Obrvi so se zračale nad velikimi sivimi očmi, trdimi in svetlimi, kakor rosno jeklo. Na leno vzbočenih ustnih, na mirnih rokah, na vsem počivajočem telesu je ležala težka utrjenost.¹²

Zapovedala je bila hišini, da naj ne pusti nikogar v sobo. In hodila je ves dan od stene do stene, kakor v železni kletki. Sedla je za trenotek, zmučena in oslabela, a kakor da jo je kdo pozval, dvignila se je v istem hipu in hodila po sobi s povešenimi rokami in sklonjeno glavo.

Čutila se je polito po vseh udih s smradljivo vodó; zoperna gnjiloba se je razlivala počasi po mozgu in krvi. Spominjala se je

natanko, kakó jo vleklo polagoma nazdol, nezavedno in neopazljivo, — od prvega nedolžnega pogleda in pošaljivega nasmeha, pa do tiste čudovite ure, polne strasti in pijanosti. In ves dolgi čas se ni hotela ozreti, kakor bi se bala, da vstaja za njó pod vsakim korakom nekaj neznanega in groznega. Opojna vročina ji je dihala v lica in oči so se zastrole s toplo mokroto; — a malo pozneje je vztrepetala v mrazu, trepalnice so se široko odprle in noga je obstala.

Kadar je nanesel v prejšnjih časih razgovor na zakonsko nezvestobo, ni se čutila gospá Krajnikova niti najmanj ogorčene ali celó poklicane, da bi kóga preklinjala, kakor so delale druge častivredne dame. Nikdar ni veliko premišljevala o podobnih dogodkih; zdeli so se ji vsakdanji in brezpomembni, — »osorne besede in zoperni damači prepiri«, — drugega nič. Da bi bilo na vsem kaj strašnega in temnega, tega si ni mogla predstavljati. In da bi ji takrat kdo pokazal mlado ženo, zlekneno na zofi v sramoti in strahu, s šklepetajočimi zobmi in upalim obrazom, — nasmejala bi se in skomizgnila z rameni . . .

»In danes se konča . . . Kakó se bo to zgodilo?«

Zdelo se ji je, da nosi na ramah mrtvo truplo, ki se je drži z ledenimi rokami krčevito krog vratú. Kamor je stopila, zgrnila se je noč pred njó; česar se je dotaknila, postalo je pod njenimi prsti ostudno in brezčasno . . .

In zjutraj je sela, napisala svojemu možu pismo ter ga obdala na pošto.

»Velecenjeni gospod!

Vi niste pametni! Če greste kam po opravkih, pustite domá svojo ženo ali pa svojega koncipijenta, — ne obeh skupaj! In kadar napravite zopet kakšno neumnost, pobrigajte se za svojo čast sami, da ne bo treba drugim ljudem skrbeti zanjo.

Podrobnosti Vam lahko razloži gospa soproga al pa njen ljubimec . . .

Vaš najboljši prijatelj.«

Ko je vrgla zapečateno kuverto v tružico, zdrznila se je za trenotek, kot da je videla pred sábo svojo prihodnost, — vso temno in žalostno, neizmerno obdaljeno od vsega, kar je čutila in živela doslej.

Otresti je hotela mrlíča raz sebe, oprati svoje teló, ki ga je bila sama oblatila. Čakala je dan za dném, kedaj stopi njen mož

pred njó, — z bleščečimi očmi in stisnjenimi ustni, da ji vrže pod noge onečaščeno ljubezen. A to se ni hotelo zgoditi. Na njeno začudenje so govorili z njó vsi mirno in vsakdanje, kakor prej, mož ji je stiskal roko in jo poljubljajal na ustna, kot da je ostalo vse pri starem. Kadar je čutila na svojem obrazu njegov ljubezni polni pogled, zdelo si je, da greši brezsrčneje, kot oni prvi trenotek.

In v topem obupu in pol nezavedna se je odločila, da raztrga laž, ki ji je ležala na licih, kakor ledena krinka . . .

»Eno sama kratka ura, — a potém je pred mano vse jasno in trdno . . .«

»Zakaj ne pride? Šest je odbila . . .«

Hotela je vstati, a premislila se je isti trenotek; kakor lahna omotica ji je objemala ude prijetna lenoba.

Doktor Krajnik je stopil v sobo z nerodnimi, negotovimi koraki. Obstal je pri okrogli mizici ob oknu, ne da bi se ozrl na svojo ženo. Dotaknil se je s prsti porcelanaste vage, a roka se mu je tresla in rože so se razsule po tleh.

»Kaj si mi storila?«

Njegov vsakdanji obraz zredkimi rmenimi brki in v sive gube nabrano kožo je kazal neodločno, plitno žalost; podoben je bil objokanemu otroku, ki je izgubil medeno punico.

»Jaz sem te ljubil iz vsega srca, izpolnil sem ti najmanjšo željo, nosil sem te na rokah, — a kako si me ti plačala za vse to! . . . Ne smem si niti misliti! . . .«

Govoril je tiho in hripavo in izogibal se njenih pogledov. Svojim resničnim mislim ni mogel najti nikakih besed, zato je iskal obrabljenih fraz in običajnih izrazov, kakor so se mu zdeli v navadi ob podobnih slučajih. Svojega položaja si ni bil v stanu jasno predstavljati; prišlo je nadenj takó hitro in čudovito, da so zastali vsi čuti v njem, kakor bi za trenotek prenehal živeti. Kolikor je slišal dotlej o enakih dogodkih, vsi se niso dali niti v najmanjši potegi primerjati z njegovim, četudi se niso razlikovali v zunanostih. A kar se mu je zdelo najbolj nenaravno in izvanredno; — čutil se ni nesrečnega in obupanega; obilo ga je samó nekaj neprijetnega in zopernega, kakor da se je napolnil zrak okrog njega s težkimi, zaduhlimi parfumi.

»Povej mi, kaj more biti iz tega? Kaj si mislila, ko si vrgla raz sebe svojo in mojo čast? . . . Če bi hotel delati, kakor delajo

drugi, ne pogledal bi te več in dal bi ti popolno svobodo, da počneš kar hočeš, — ali pa bi te pretepel do krvi . . . Toda kakor vidiš, ne pride mi kaj tacega na misel . . . Jedino kar zahtevam od tebe je tó, da mi razložiš natančno in po resnici, kedaj in iz kakšnega vzroka si se spozabila takó daleč . . .«

Ona je pričakovala strastnega izbruha, polnega besnosti in sovraštva in izdane ljubezni; pričakovala je, da jo zadene morda en sam hladen pogled, poln mrzlega zaničevanja; in na kolenih bi bila prosila odpuščanja in jekala in sklepala roke. A prišlo ni ničesar podobnega. Govoril je z njó, kakor s svojim sollicitatorjem, trezno in pravilno, kot se spodobi govoriti v dobrovzgojeni družbi.

Samá sebi se je zdela otročja in sramovala se je svojega obupa. Spominjala se je sredi njegovih besed, da so ji očitale nekdanj soncenke sentimentalnost in romantičnega duhá.

Dvignila se je hitro in zamahnila z rokó.

»Ne ljubi se mi! . . . Sploh pa pusti te komedije, — in če hočeš zvedeti kakšno posebno novost, obrni se na koga drugega; jaz ti nisem na razpolago . . .«

Zazdela se mu je, da raste pred njim visoko . . . visoko, ponosna in nedolžna . . . Obrnila se je od njega in odšla iz sobe s hladnim obrazom, kot da se ni pripetilo ničesar važnega, nad čemur bi se bilo treba vznemirjati.

Krajnik je bil eksemplar tistih ljudi, katerih notranje življenje se navadno ne sklada z zunanji dejanji. Roké se gibljejo mehanično in jezik govori brezpomembnosti, a ob istem času doživlja srce tragedije.

Od onega večera se ni spremenil v svojem vedenju, teló pa se mu je upogibalo in obraz je lezel v gube. Na tihem je vedel, da je njegovo strašno stanje nepotrebno, da ga lahko razbije v enem samem trenutku. Toda čutil je, kakor da je njegova duša nekje daleč in nima nikakoršnega vpliva na brezposelno truplo. Molče in udano je gledal uporno frivolnost svoje žene, ki ga je postavila malomarno v stran, kakor bi položila pahljačo iz roké . . .

Ni se več strašila ne sramovala svojega življenja. Po zadnjih besedah soprogovih se ji je zazdelo vse nenavadno nizko in malenkostno.

»Čemu je treba misliti in čemú se razburjati? Kakor se vidi, so vsi koraki takó majhni, neznatni in brez vsacih posebnih posledic, da je napósled pač vsejedno, če jih stopa kdo naravnost ali v stran . . .«

Samo časih je hušknilo mimo njenih očij, kakor velika temna senca, in misli so zastale in srce se je stisnilo . . .

Doktor Slavec, — eleganten človek z lepimi črnimi brki — je srečal na stopnicah njenega soproga, pozdravil ga toplo in uljudno in izginil na cesto. Krajnik se je ozrl za njim, pogladil se po čelu in stopil v sobo svoje žene. Prsti na rokah su se mu krčili in oči so mežikale. Izza stisnenih zob je prihajal nenavadno tenak in pol udušen glas.

»Zakaj mi delaš to? Odgovori . . . odgovori! Kje je tvoje srce? . . .«

Slonela je ob oknu, a o njegovem prihodu se je obrnila v sobo, da je zakrila senca njen obraz.

»In takó pozno prihajaš?«

Ustna so se hotela nasmehniti, toda v istem hipu so se zategnila v bolesti in sovraštvu.

»Tu me imaš, — ubij me! Strgaj mi obleko s telesa in izženi me iz hiše, — da te ljubim! — Ti sam si kriv! Ti sam si kriv! Kod si hodil takrat, ko sem te klicala, da se majčuješ? Vsako uro sam te pričakovala in ti nisi hotel priti! Kdo je brez srca, brez usmiljenja? Ti nočeš, da se konča to proketo življenje! Kakor pes si se plazil pred mano, — zató molči, ne očitaj mi! Ti sam si kriv!«

Njeno teló se je treslo in oči so se široko odprle. On je stal ob mizi; jezik mu je bil težak in okoren, — hotel je spregovoriti, a sline so mu prišle na ustna . . . Obrnila se je k oknu in drsala s prsti po šipah.

»Torej naj ostane . . . Kakó se ti zdi?«

Krajnik je molčal. Na udih mu je ležalo težko in trdo, kakor bi ga bili zagreblji do vratú v mrzlo zemljo. Ob istem času mu je prišel na misel zabuhli, penasti obraz nekega neznanega človeka, ki so ga bili pred par dnevi pol gnjilega privlekli iz vode.

SREČA.

Zložil

FR. ELLER.

Dvorana zračna . . . Lepše nima grad.
Po stenah arabesk zlato se bliska;
Na mehki zofi kralj počiva mlad,
A kralju v rokah bajna odaliska.

Svilenomehka lica, udje sloki,
Ta čar, ko da iz sedmih je nebes!
Zvenče poljubi . . . mró vzdihljaji . . . vmes
Solzijo harf se — hrepeneči zvoki . . .

OB MOSTU.

Zložil

FR. ELLER.

Raz most strmim . . . V jesensko, mrtvo noč
Skrivnostno ko siren srebrne strune
Šuštijo mi vodé. Pojemajoč
Nad žrelom ziblje svit se trudne lune.

Raz most strmim . . . omamljen . . . negotov . . .
Ko zlobna, spačena karikatura
Trepče senca moja — v dnu valov . . .
V zvoniku daljnem — pozna — bije — ura . . .

JEDNOSTAVNA MUHA SREDNJE VELIČINE.

Iz zbirke „Siesta“. Norveški napisao

KNUT HAMSUN.

Autorizovani prijevod od dr. Franje Bučara.

Mi se upoznasmo kad je jednoga dana uletila kroz otvoren prozor u moju sobu, gdje sam sjedio i pisao, te otpočela igrati oko moje glave. Bez dvojbe privlačio ju spirit u moju kosu. Ne jedanput udarim rukom za njom, ali ona se za to nije ni malo brinula. Napokon uzmem i velike škare za papir.

Ove su škare vrlo lijepe i velike, a rabim ih da raspirim oganj u peći, da si lulu pročistim, a zabijam s njome i čavle po zidu. Kad sam škarama zamahnuo nekoliko puta po zraku, pobježe muha.

Ali u brzo doleti ona i opet započe na novo ista igra. Ja se dignem i pomaknem svoj stol dalje k vratima. Ali muha doleti odmah za mnom. »Sad ću ti ja pokazat!« pomislim u sebi. I ja podjem potihano i operem svoju glavu. To je pomoglo. Muha se sjedne na moju lampu i ne makne se.

Tako je potrajalo jedno vrijeme, ja sam radio i izradio mnogo. Medjutim mi je to dosadilo, da sam uvijek, kad sam uzdignuo oči opazio i opet tu muhu na istom mjestu. Počnem ju promatrati. Bila je to muha srednje veličine, lijepa tijela i sivih krila. »Makni se malo«, rekoh joj. Ali ona se ne miče. »Napolje«, reknem i omahnem za njom. Sad poleti ona, okruži jedanput sobu i dodje opet na lampu.

Od sada se de fakto upoznasmo. Ja je stadoh štovati poradi njene odlučnosti. Što je htjela, to je i u istinu htjela. Ona me gane svojim pogledom, nagne glavu na stranu i kan da mi zaprijeti svojim okom. Naši osjećaji postanu zajednički i ona shvati, da ja osjećam za nju. Ona se prema tome i stane sve slobodnije i slobodnije kretati. Osobito pako popodne, kad sam izašao, poleti pred mene k vratima, te htjede da mi to zapriječi.

Drugi dan ustao sam vrlo rano. Baš kad sam se povratio poslije doručka da radim, sretnem muhu na vratima, te ju pozdravim. Nekoliko puta proleti sobom i napokon sjedne na moj stol. Nisam dopustio, da dugo sjedi, te pomaknem stol. »Napolje«, rekoh ja. Ona poleti nešto malo nad stolom i sjedne se natrag na stolicu. Na to joj rečem: »Sad ću se ja sjesti!« Muha poleti i opet i sjedne na moje papire. »Otale!« rekoh joj. Ne miče se. Dunem na nju, ona se okrene, ali se ne makne. »Ne«, rekoh ja, »tako naši zajednički osjećaji ne će dugo potrajati«. Ona je to čula i razmišljavala o tom, međjutim svejedno ostade sjediti. Sad zamahnem ja opet škarama. Prozor je bio otvoren, što ja nisam bio opazio i muha odleti.

Nekoliko sati bila je ona vani. Cijelo to vrijeme bio sam zabrinut, što sam ju išćerao iz sobe. Gdje je ona sada? Ko zna, što joj se može dogoditi? Napokon se sjednem na svoje mjesto, da nastavim svoj posao, no obužeše me crne slutnje.

Muha se povrati. Jedna od stražnjih nogu bila joj zablacena. »Bila si negdje u prašini, rekoh joj, pfui!« Medjutim bio sam veseo, da se je i opet povratila, te zatvorih dobro prozor. »Gdje ti se je to dogodilo?« upitam je. Sad mi se činilo, da se plače i da mi priča, gdje je bila. Nisam vidio nikada što slična, te se srdačno nasmijem. »Ha, ha! Jesi li već vidio tako čudnovate muhe, rekoh. Dodji ovamo, pogladit ću ti malo bradu, ti nevaljanko.«

U večer pokuša muha opet da mi zakrči put kroz vrata kano i prije. Ja upotrijebim silu i izadjem. Ja sam joj očito bio na veselje i svaku me večer pokušala suzdržati. Uvijek sam se tek nasiljem mogao provući. Ona je za to bila upravo bijesna, a ja joj doviknem: »Vidiš i sama kako je teško biti samome. Zbogom. Sad se možeš slobodno sjesti na moje mjesto.«

Slijedeće dane zadala mi ta muha dosta briga. Dodje li ko k meni, postala je dosadnom, te nastojala svakoga išćerati na vrata. Kad sam joj kasnije htio predbaciti njeno ponašanje i htio je kazniti, stane ona vratolomno letiti od poda na strop i obratno. Napokon sjedne na strop, a mene spopade strah od vrtoglavice. »Pasti ćeš dolje!« doviknem joj. Ali moje opomene nisu ništa koristile. Dakle ostani gore, rekoh i okrenem joj ledja. Najedanput ali doleti dolje. Ja se nisam brinuo više za nju, ali ona mi poleti mimo nosa, te zujeći pane na rukopis. Tu se stane bezbrižno

šetati, kao da ja nemam pri ruci svoje škare. Maknut ću je s dobroga, pomislim, te joj rekoh: »Nemoj ići ovuda, oko tinte, ja ti želim samo najbolje«. Ali ona me ne htjede slušati. »Nisam li ti kazao, da ne ideš ovuda, eto ti tamo prostog konceptnog papira, tamo možeš hodati«. Ali ona nije za to marila. »Kakove li tvrdokornosti!« poviknem rasrdjen. »Zar nije i drugi papir gladak i lijep. Pa ajde dakle k vrugu«, rekoh, i uzmem si drugi arak. Ali čim uzmem drugi arak odleti ona.

Tako prodje dan i tjedan. Mi smo se priučili jedno na drugo, radili smo zajedno na različitim arcima i dijelili smo svako veselje i brigu. Njezino je ponašanje bilo najraznoličnije, ali ja sam je držao u redu. Jasno je pokazala, da ne trpi propuha i ja sam uvijek pazio, da budu vrata i prozori zatvoreni. Više put opet poletila bi ravno sa stropa na okno, kano da ga hoće silom razbiti. »Hoćeš li dakle napolje, a ti ajde,« rekoh, i otvorim joj vrata. Nu ona ne će da odleti. »Hoćeš li dakle ili ne?« rasrdim se ja. »Jedan, dva, tri!« Nema odgovora. A ja srdito zalupim vratima.

Ali doskora sam svoju nestrpljivost požalio.

Jednoga dana ne bijaše muhe. Čekala je, kad je sluškinja došla u sobu, te uteče odmah na vrata. Znao sam, da je to njezina osveta, te sam dugo razmišljao, što da učinim. Podjem u vrt i ne brinuh se više, hoće li muha doći ili ne, neka izostane kako je volja. Tako ali ne ostade stvar. Kad je više nisam mogao domamiti, poče mi tjeskobno biti radi nje. Ja otvorim sve, što je bilo moguće u mojoj kući i postavim svoj rukopis na prozor, izložen vjetru i nepogodi. Neka vidi, da mi ništa nije toli dragocjeno, a da nebi smjela po njemu šetati. Pozvao sam i svoju gazdaricu, neka gleda za muhom, namočio si kosu špiritom, da je namamim, zvao sam ju svojim najboljim prijateljem i nazvao svojom dvorskom muhom, samo da je udobrovoljim — ali uzalud, nje nema, te nema.

Napokon se povratí ona drugo jutro. Ali ne dodje sama, nego sa svojim dragim sa ulice. Od velikog veselja, da se je opet povratila, oprostim joj sve, te se zabavljah gledajući je sa njezinim dragim. Ali što je suviše, to je suviše i sve ima svoje granice. Objе se muhe stadoše gledati i trti si krila i ljubiti se, da sam pocrvenio. »Šta to radite tu pred svim svijetom!« doviknem im, a ona na heri glavu, kao da mi se ruga, da sam ljubomorán i zavídan. »Ja, p a ljubomorán i zavídan!« povičem joj. »S tobom se ne

ću svadjati, to je proti mom kavalirskom značaju, ali pošalji ti meni tvog ljubovnika, njemu ću ja već pokazati!« I ja dohvatim velike škare.

Sad su me počeli izrugavati. Stave se na kraj stola, stanu se smijati i ljubiti, te mi se je činilo, da mi dovikuju: »Ha, ha, zar nemaš bar nešto veće škare, još nešto veće! — »Ja ću vam pokazati, da mi nije ni potrebno toli silno oružje, pa ću ići na vas jednostavnim crtalom.« I ja zamahn m. Oni se nasmiju, pokažu mi svoje omalovažavanje i stanu se predamnom ostentativno sve više grliti i ljubiti. »Šta, vi počinjete na novo!« zaprijetim im se ja. Ali oni se ne obazriješe na moje prijetnje. Momentano nije im se položaj pričinjao pogibeljnim. Na novo se približiše i htjedoše se i opet predamnom da grle. »To nemojte!« povičem im. Ali oni ne mare. To su učinili sad baš namjerice. Sad je ali mojem strpljenju bio kraj, trgnem crtalom, te zamahnem njim strjelimice naglo. Nešto se zdrobi, nešto zapucketa i oboje se sruši mrtvo na pod.

Tako se eto svrši naše poznanstvo . . .

A to je bila jednostavna tek obična muha sa sivim krilima, od koje poslije više nije bilo ni traga ni glasa. A ipak dok je još živjela, zasladila mi je gdjejkoji čas mojega života.

NOVIJA ČESKA LIRIKA.

Napisao

ADOLF DONATH (Beč).

Mi moderni ljudi ljubimo zvuk velegradskih zvona i šum bučnoga života. Mi ljubimo dah nepatvorene naravi i miris njenih baršunastih ružica; nježni lahor juga i hladne uvale sjevera. Tako si stvaramo naše svijetove, tako se radjaju tajne naših duša. Tako nastaju velebne pjesme. Život i narav jedino su im gradivo, a u njima se sjaju najkrasnije boje i zvuče najiskreniji glasovi. Kao djeca bivamo, kada prvi put ugledaju sunce i zvijezde . . .

Cijeli nam se svijet pričinja kao velika zadruga umjetnika i pjesnika. I tu se natječu Francuzi i Nijemci, Englezi i Rusi, Šved i Holandezi, Poljaci i Česi. Ogroman Kaleidoskop!

Sustavit ćemo se kod maloga českoga naroda.

Ljudi blijeda lica — liričari — slabo njegovanim bradama, ali sjajnim očima. —

Svoju umjetnost shvaćaju vrlo ozbiljno. Samo kadkada pokazuje se koja crta à la Verlaine ili Dehmel, ili koja gesta à la Przybyszewski, samo kadkada misle kao Maeterlinck ili govore kao Ola Hanson. Kadkada opet udaraju na stariju liriku; na Vrchlickoga, Čecha i Háleka. I Machar im nije uvijek po čudi. Ovaj osamljeni umjetnik, koji nas je u svojem »Confiteoru« toliko puta ushitio. — Njihove pjesme zvuče kao umilni napjevi Smetanini ili kao neodoljive melodije Chopinove, kadkada tugaljivo, mistično, kadkada satanski. Tuga i misticizam prevladuju. A ipak u njima odzvanjaju čuvstva cijeloga naroda, u njima se odražuje potišteni, popustljivi značaj Čeha. Njihova je umjetnost, čista umjetnost duše, sa svim njenim nježnostima i utančanim čuvstvovanjem, a ipak u bujnim bojama.

Tako mi se pjesme Otokara Březine čine kao crtice Knut Hamsuna. Tajanstvene daljine — »tajenné dálky«. Kao glasovi koji drhtajući zamiru. Nenadano svjetlucanje i svitanje »svitání na zapadě«; sjajne zvijezde i goruća sunca. Takovi su čari Březinih pjesama. One se bude, savršene u sebi, kao što se iz sumračnog svitanja zore radja sunce u cijelom svom sjaju. Plastika mu je upravo veličanstvena. Ako čovjek samo prisluškuje stihovima njegove pjesme »Majka«:

»Kad se noć u tihi sumrak spušta, — Ti ustaješ iz groba da sa mnom ležaj dijeliš. — U svojem dahu čujem tvoga daha zvuke, — A u tvom glasu drhće bol i život tvoj.

Ili stihovi:

»Kada mi smiješak, rođen na obrazu mojem, — Izumire u dušama tuđim, — U tuđem obrazu uvenut, — U mojoj duši bolno niče na novo.

Kako su osobiti ovi stihovi! Blagi i nježni, a opet puni žara...

Drugačiji je svijet i pjesma Stanislava K. Neumana. U djelu: »Ja sam apostol...« bori se i teži veleban duh umjetničkoj savršenosti. Velika je Revolucija njegov spas, a njegova je muza blijeda žena, koja je već u povojima bila slobodna koketna djevojka. Njegovi su stihovi kadkada opori, često neotesani. Nježnost i mekoća daleko su od njega. Kod njega djeluje sama misao. Tako n. pr. sadržaj plastične mu pjesme: »Skinuta krinka«:

»Pod dojmom sreće, te najsvetlije krinke — S čela nam se zbrisao žig boli i tuge, — Al duša naša osta pusta i čemerna — Pod sjenama smedjih oblaka.

»A glupi govore optimisti: Na njenim poljanama cvate ljubav, — A spleen za to obuhvaća sve veće i veće krugove — Dok groza stara uda hvata — Što pritištena bolom hodaju ovom prokletom zemljom.

»Na lješinama mojih sanja vlažna mahovina buja — A ja sjedim i prisluškujem opijelu — I već slutim bol, koja se približuje i muči. — Obuhvati me beskrajnosti! Približuje se — zloduh — —

Stari svijet mora da se raspone, da se iz njegovih truležom obraslih ostanaka uzmognu uzdignuti novi sjajni hramovi. A u njima će kraljevati čežnja za vječnom slobodom, čežnja koja se ne skriva u tišinu, nego se glasno odziva. Za tim teži umjetnost Stanislava K. Neumana. Ja poznajem samo dva pjesnika, koji su se zavjerili istim nazorima. Veličanstveniji i mirniji Rihard Dehmel i Peter Altenberg. I Altenbergova je umjetnost bliža onima, koji teže k visini i koji sanjare, nije za one, koji su završili i koji su gotovi. Ta oni, koji se bore sami sobom u tom surovom životu, ti ne gledaju u buduća kraljevstva, koja nam rasvjetljuju ovaj život, kada potamni. — — —

Neuman je pjesnik borbe svijeta, Antonin Sova smrti svijeta. Kod Sovinih se poezija čovjek kao da sjeća bizarnih sanja, exaltiranih slika, sakrivenih iza mistična vela. Cijeli je njegov život jedno pregaranje, bol mu je vječni drug. On pjeva o »bijelim noćima« iza kojih slijede »crni dani«; o »žutim cvjetovima« što ih je smrt posijala i o »žalosti djavola«. Za njegove je poezije karakteristična pjesma »Meditacija«:

»Ja znam, večer se tiha spušta iz straha, što skoro zora sviće — Ja znam da cvijetak zebe i vene, jer novo će cvijeće cvasti — A svaki san umire, što nove duše sniju — A u hramovima drma se Bog, jer novi se Bogovi dižu.

»A mene spopadne strah! Tek što sam rođen žurim se kući svojoj, jer danas još mi je past. — Zatvoriti ću hramove svoje i razbiti zvona, — Ugasnuti ću svjetla, dok mi staza ne opusti.

Umjetnosti Antonina Sove približava se Jiří Karásek, Karel Hlaváček i Bohuslav Knösel. Kod ova se tri pjesnika pokazuje dojam franceskih dekadenta. Karásek je najsnažnji. Njegovi su stihovi elegantni i neusiljeno teku. I lirske plastike ima u njega. Tako u nježnim i čuvstvenim slikama »Ostrov Mrtvyh« i »Beethoven« iz djela »Kniha aristokratská«. Karel Hlaváček pokazuje u djelu »Pozdě k ránu« (Rano u jutro) dosta individualnosti i zrelosti. Pjesnik je subtilnih duševnih stanja, analitik duše, Bohuslav Knösel. Njegov »Martyrium touhy« (Patništvo čežnje) nosi biljeg čiste dekadence. Njegova su djela puna bujnih boja, kadkada i koje fino izdjelane čuvstvene sličice.

O TELEPATIJI.

Piše

DR. GUSTAV GAJ (Jaska).

(Svršetak.)*

Kad smo ovako čitaocu pružili eksaktne dokaze o opstojnosti mentalne sugestije, dakle telepatije, bit će nam lako shvatiti i razumjeti i ostale kompliciranije i spontane telepatske pojave, osnivajuće se na istom principu, a razlikujuće se jedino u tom pogledu, što se agenat i percipienat ne vide, koji su vrlo često na stotine i hiljade milja udaljeni.

Činjenica, da telepatski utisci djeluju jednakom intenzivnošću bez obzira na daljinu, dokazuje, da je misô sila i to sila (Kraft) električne prirode, da se telepatija dakle bezuvjetno osniva na istom principu, na kojem Marconijevo telegrafisanje bez žica, kako sam to jur u prijašnjem članku obrazložio i kako to i dr. Karlo du Prel tvrdi.

Ne ima dakle o tom dvojbe, da naš mozak ima sličnosti s električnom baterijom, odnosno, da je električna baterija jednaki organsični uzorak mozga, kô što camera obscura oka.

Uz to dokazuje telepatija nedvojbeno, da misô nije proizvod mozga, već da je mozak tek medij (srestvo) preko kojeg se misao u materijalnom svijetu dokumentuje.

Dokazao sam, da je za mentalnu sugestiju potrebna osobita intenzivnost misli, a iskustvo je pokazalo, da većina slučajeva spontane mentalne sugestije, dakle telepatije nastaje, kad čovjek umire, dapače već kad u agoniji leži. Po naravi stvari je u takim momentima sjegurno i mozak uz ostalu materiju posve obnemogao, polumrtav, pa kako bi onda njegov tobožnji proizvod, t. j. misô bila baš u takim momentima najintenzivnija, najsposobnija za proizvod magičnih učinaka telepatije? Tko tvrdi, da je misô tek sekrecija, dakle samostalan produkt mozga, kô što to materijaliste čine, mogao bi prema istom logičnom procesu tvrditi, da je riječ samostalan produkt fonografa!

Znademo pako, da misô pretočena u riječ ostavlja u staniolovoj ploči fonografskog aparata utiske, koji kasnije upitne riječi reprodukuju.

Baš fonograf dakle pokazuje misaonom čovjeku po analognom logičnom zaključivanju, kako je mozak samo staniolova ploča za utisak misli! — — —

* Vidi „Mladost“ sv. 2. i 3.

Kad bi misô bila tek neka kemička sekrecija mozga, kako bi mogla izletiti iz glave i djelovati na milje udaljen mozak na taj način, da taj mozak istu misô izluči? Kojim li bi kemičkim procesom taj materijalni sekret izletio iz glave i čijim bi posrestvom taj sekret preletio one daljine i prodro u drugi mozak? »Erkläret mir Graf Oerindur diesen Zwiespalt der Natur«.

To bi bilo ne moguće, te apostoli najplitko umnije materijalistične filozofije, poriču bijesno mogućnost mentalne sugestije, mogućnost telepatije, uvjereni, da opstojnost njihova zadaje smrtni udarac njihovom najpovršnijem shvatanju tajna prirode, materijalizmu.

Misô je dakle proizvod nečega, što je neovisno o našoj materiji, što je tim jače, čim je materija slabija, a to nešto mora prema tomu, da je naša bitnost, koju nazivljemo — dušom.

U ostalom, danas je već ekzaktno dokazano i to fenomenom exteriorizacije o kojem ću u posebnom članku da govorim, da naše vidljivo, materijalno tijelo nije nosiocem niti ostalih naših osjetila, već nešto drugo, što se može iz tijela izlučiti, a što spiritiste nazivlju astralnim tijelom.

A sada ću da predjem na citovanje slučajeva, koji nedvojbeno dokazuju opstojnost spontane mentalne sugestije, t. j. telepatije.

* * *

Bilo je tomu prije nekih 11 do 12 godina, kad se nalazih u Krapini kao odvjjetnički perovodja.

Jedne noći sanjah, kako je došla k meni u posjete moja tetka D. B. stanujuća u Senju, a pratila ju moja sestra.

Na odlasku počme tetka da mi maše rupcem i dovikne mi: »S Bogom Gustave, više se ne vidimo«. Pratila ju i opet sestra.

Probudih se i glavom mi sjekne misao, nije li možda moja tetka umrla. Pošto međjutim nijesam bio s nikoje strane ubavješten, da bi pogibeljno болоvala, a naročito pošto sam držao takovo navještenje smrti bezuvjetno ne mogućim, to odbacih ovu misao kao praznovjernu i nedostojnu naobražena čovjeka.

Za dva dana dobih međjutim osmrtnicu iz koje vidjeh, da mi je tetka iste noći umrla, kad sam gornje sanjao.

Čudnovat slučaj, pomislih. Tek kad se osvjedočih ob opstojnosti telepatije, uvjerih se, da mi je tetka, koju sam vrlo ljubio, došla navjati svoju ekskarnaciju.

Jedno ne mogoh pojmiti, zašto li ju je sestra pratila, te baš ove godine izrazih ovo svoje začudjenje pred svojom bakom.

Ona mi uzvratila, da je tetku za one bolesti njegovala moja sestra, što ja, poštenja mi, do tog momenta nijesam znao, i sada mi tek bude jasno, zašto li sam tom prigodom i o sestri sanjao.

* * *

Dne 15. listopada 1875. sjedjahu u Sidneyu oko 9 sati jutrom kapetan Sherbroke i poručnik Vynyard od 33. regimente uz kafu, kad li Sherbroke opazi na vratima blijeda mladića. Upozori druga na tu prema spavaćoj sobi se udaljujuću osobu, a ovaj prepozna s užasom svog brata. Označe dan i sat prividjenja. Za nekoliko dana stigne na Vynyarda pismo iz Engleske u kojem mu se javlja bratovljeva, u isti dan i sat, nastupivša smrt.¹

* * *

Župnik Muth priopćuje slijedeće: »Dne 6. svibnja 1834. posjeti nas sestrin brat Gjuro Diesler iz Pratha, koji se je k nama u Kestert svratio radi nekog svog posla. Zamoli me svjetiljku i zapita (bijah 5 godišnji dječarac) bili htio poći u Prath. Pošto cipela ne imadoh to mi ponudi moja 8 godišnja bolesna sestrice, da njezine obučem. Stric ju na to pohvali, što je opet sestricu vrlo udobrovoljilo. Podjosmo.

Na polovini puta ugasne svjetiljka, a da nije bilo nikakova vjetra. Pošto smo neko vrijeme išli u tami, opazim najednom djevojčicu i misleći, da je sestrice potrčah za njom nu ona se digne u vis i ne stane je. Stric nije ništa opazio. Kad sam se jutrom vratio kući, dočeka me majka plaćući i reče: »Samo da nijesi jučer otišo, jer tek što je minulo $\frac{1}{4}$ sata pitaše sestrice nekoliko puta, da li ćeš doskora doći i za malo umre.«²

* * *

Kad no je jednom Katarina Medicis prije no obično pošla na počinak u prisutnosti navarskog kralja (Henrik IV), lyonskog nadbiskupa, vojvodkinja od Retza, Liquerolla i Saura, zastre najednoč oči rukama, zaviče zdvojno za pomoć i pokaže na kardinala, koj da navodno stoji kod podnožja postelje te joj pruža ruku. Vikaše: »g. Kardinale, ja ne imam s Vama ništa!« Umah bude viši činovnik poslan u stan lotarinškog kardinala, koji donese vijest, da je isti netom preminuo.³

* * *

Neki kapetan, koji se je oženio u Švicarskoj, ostavi tamo svoju suprugu, kad je morao poći ka regimenti u Napulj.

Pozvan nekom prigodom k svomu drugu na objed, najednom zašuti i gledaše ukočeno preda se. Upitan, što li mu se desilo, uzvrat: »Eto leži predamnom supruga na koljenima, moleć me, da joj nešto oprostim.«

Prikaze doskora ne stane, a on si ubilježi dan i sat, koj se podudaraše sa kasnije dobivenom ubavijesti o njejoj smrti.

Došav u Švicarsku sazna, da su mu suprugu bili zaveli i da je umirući pogibala od želje za njim i njegovim oprostjenjem.⁴

* * *

¹ Dr. Karlo du Prel. Die monistische Seelenlehre. Str. 201.

² Isto. Str. 204—205.

³ Dr. Aubiqué. Histoire universelle od god. 1574.

⁴ Kerner: Magikon. II. 228.

Sve dalje navedene slučajeve uzimam iz gore napomenutog djela »Phantasms of the living«, gdje će štovani čitaoci, ako li ih stvar interesuje moći naći, kako rekoš, 700 dobro zasvjedočenih slučajeva telepatiskih utjecaja. Evo ih nekolicina:

»Vrlo poštovana i po nama (piscima djela) poznata osoba, koja međutim ne će, da joj se ime objelodani, priopći nam slijedeći događaj:¹

Godine 1876. živio sam u maloj seljačkoj župi istočne Engleske. Moj susjed bješe neki S. B., koji je tek pred neko vrijeme ovamo na-
došao.

Dokle nije svoju kuću uredio, stanovao je sa svojim groomom na drugoj strani sela. Od mog posjeda udaljenog oko ½ milje dijelilo ga mnogo kuća, vrtova i drugih zgrada. Bio je velik prijatelj sporta i veći dio svoje dokolice ubijao lovom.

Nijesam bio s njim baš prijatelj, al me je prilično interesovao, te sam ga i k sebi pozvao, nu ne sjećam se, da bih ja koji put bio kod njega.

Kad sam jednog dana mjeseca ožujka 1876. poslije podne polazio sa kolodvora sa suprugom kući, pridruži nam se g S. B., te nas sprovede do veže. Primjećujem, da je ova veža od prozora jedaće sobe i predsoblja putom idući oko 60 jarda udaljena.

Kad je otišao primjeti moja supruga, da je S. B. želio, da ga pozovemo u kuću, nu da ona to nije htjela, držeći, da bi me smetao.

Za 1. sata se opet sretosmo te ga pozvah, da me prati.

Naš se je razgovor kretao ob običnim gospodarskim neprilikama, a on bio nekako nujan. Na rastanku, zamoli me, da podjem k njemu, nu ja uzvratih, da ću doći, kojom drugom prigodom.

Kad se je bio jur nekih 40 jarda udaljio, okrene se te mi dovikne: »E pa kad ne idete onda laku noć!« To bje moj posljednji sastanak s njim.

U večer pisah. Priznajem, da sam mislio na S. B. — Noć bje krasna, obasjana blijedim mjesečevim svjetlom. Vladala je potpuna tišina. Zemlja bje lakom naslagom snijega prikriivena.

Oko 5 minuta pred 10 sati ustadoh i izadjoh iz sobe. U vestibulu uzeh svjetiljku i metnuh ju na prozor jedaće sobe. Zastori ne bjehu spušteni. Upravo sam uzeo iz knjižnice svezak »Macgillioray British Birds«, da potražim neku uputu, te nasloniv se ramenima na kapke prozora počeo čitati, kad li posve tačno čuh, kako su se vrata od bašte otvorila i opet na taj način zatvorila, što su se u ključanicu bacila. Na to čuh brze, primičuće se koračaje. Isti bjehu u početku oštri i jasni al ispod prozora oslabiše uslijed tamo se nalazeće trave. U isti trenutak imao sam osjećanje, da je nešto u mojoj blizini, upravo pred prozorom, samo rebrenicama i staklom od mene odijeljeno. Čuh brzo, teško, neredovito disanje glasnika ili tko li je tuj bio, te mi se činjaše, da se je naprezao, te zahvati dah, da uzmogne progovoriti.

¹ Pisci tvrde u djelu, da im je svaka osoba morala svojim poštenjem zamjčiti istinitost priopćena fenomena.

Da li ga je svjetlost primamila, što kroz prozor prodiraše? Nu najjednom zazvuči nenadano unutra, izvana, svagdje, pronicav krik — strašan dulje trajuci jauk, od kog mi se s užasa krv u žilama stisnula. Bio je to oštar al dugotrajan jauk koj je počeo reskim, visokim glasom, polagano jenjavao i konačno prolazio u plač i jecanje najbeskrajnije zdvojnosti.

Ne mogu da opišem užas i stravu, što me bje obuzela, naročito kad opazih, vrativši se u sobu svoje supruge, da ista mirno kod svog posla sjedi, akoprem je njezin prozor od mog bio tek 10—12 stopa udaljen. Ona ne bijaše ništa čula. — O tom sam bio na prvi pogled uvjeren; a po svom položaju morala je isto tako kô i ja najsitniji glas zamijetiti.

Kad li opazi, kako li sam silno uzrujan, zapita me, što li se je dogodilo.

»Netko je na polju«, uzvratih.

»Ta zašto ne pogledaš tko je, kô što uvijek činiš, kad i najmanji neobični šušanj čuješ.«

»Ovo što čuh, tako je čudnovato i strašno, da se ne mogu odlučiti, da podjem.«

Upravo je kô da »banshee¹ urla«.

Kad se je mladi S. B. samnom oprostio, otišao je kući. Malu ne cijelu večer čitaše neku Vijthe-Melville novelu.

U 9 sati pozove grooma (slugu), te mu podijeli razne naloge za slijedeći dan. Na to se uputi sluga sa svojom suprugom (jedini ustanovnici) u svoju spavaću sobu.

Na moj upit izjavi mi sluga, da ga je doskora probudio krik gospodarev i kad je skočio u njegovu sobu, da ga je našao na tlu jur umirućeg.

Kako se je konstatovalo otrovao se je modrom galicom (Blau-säure). To se je dogodilo istodobno, kad ja zamijetih upitni jauk.

Obzirom na veliku udaljenost njegovog stana od mojeg, bje isključena apsolutno mogućnost, da bi mogao drugi glas, no tutanj topa odanle čuti.

Pošto sam drugo jutro rano morao otputovati, to si pogledah nije li na putu u snijegu ostalo tragova čijih stopala, nu nigdje ne bje ništa

Prema tomu je to bilo časovito prividjenje, san, što li. Ja priopćujem jedino činjenice, a da se u nikakovo tumačenje ne upuštam. Cijeli događaj mi je tajinstven i takovim će ostati. Pošto sam jutarnjim vlakom otputovao, to sam tek drugi dan poslije podne saznao za pojedinosti ove tragedije. Pričalo se, da je povod samoubijstva bila nesretna ljubav.

Ističem, da snijeg nije poslije 8 sati u večje više padao.«

* * *

¹ Banshee (benši) vila, koja po irskoj priči pijevom naličnim urlikanju pod pro orom naviješta smrt neke osobe.

»Rev. Nevnham priopći nam sliedeći događaj :

U ožujku 1854. svrših sveučilišne nauke u Oxfordu. Stanovah u meblisanoj sobi. Bolovah u ono vrijeme na neuralgijskoj glavobolji, koju tek za spavanja ne osjećah. Neke večeri oko 8 sati trpih toliko žestoke boli, da se legoh obučen na krevet, ne bi li čim prije zaspao.

Sad mi se snivao neobično živahan i jasan san; činilo mi se, da sam u gostima u jedne obitelji iz koje se kasnije ženih. Mladji članovi obitelji bjehu već svi pošli na počinak, tek se ja uz kamin stojeći razgovarah sa roditelji. Došav na koridor opazim, da se moja zaručnica negdje zadržala, jer je tek sada prolazila gornjim stubama. Poskočim za njom te ja kod posljednje stube stignem i obujim obim rukama oko pasa. Akoprem sam trčeći stubama držao u lijevoj ruci svijećnjak, to me ta okolnost nije u snu ni najmanje smetala.

U to se probudim i u isti čas tuklo je 10 sati.

Taj san djelovao je tako živo na mene, da sam slijedeće jutro umah svojoj zaručnici pisao o njem. Naši se listovi križali.

»Jesi li Ti« pisala mi ona u svom listu »juče u večer oko 10 sati živo na mene mislio?« Kad sam uzlazila stepenicama, zamijetih posve tačno tvoje koračaje za menom i osjetih, kako si me oko pasa obuhvatio.«

P. H. Nevnham.

Sada slijedi izvještaj gospodje Nevnham :

Sjećam se posve jasno činjenice, što je bila u savezu sa snom moga supruga. Podjoh ko obično u 10 sati na počinak. Jedva sam bila došla medjutim na drugi red stepenica, kad li jasno začuh koračaje mog zaručnika, koji je za mnom trčao, a isto tako jasno osjetih njegov zagrljaj.

To je na mene tako djelovalo, te mu umah drugi dan opisah, što li mi se dogodilo i da li je oko 10 sati u večer na mene živo mislio.

Kako li se medjutim začudih, kad li od njeg primih pismo u isto doba, kad je on moje imao primiti, gdje mi tačno opisuje događaj kako se zbio, a on ga sanjao.

M. Nevnham.

* * *

»Neka poznata spisateljica i čovjekoljupka priopći nam slijedeći doživljaj :

Neke subote u večer koncem listopada ili početkom studenog 1848. bijah u kući domaćeg župnika St. M. . . . u Leicesteru. Moje obje sestre bile su kod kuće u H., 14 do 15 milja daleko od Leicesteru. Spavala sam u velikoj, niskoj sobi, izgledom na dvorište.

Dječija soba bila je u istom katu, a ostali članovi obitelji spavahu razizemno.

Najednom se probudih, al ne uslijed kakova štopota: skočih u užasnom strahu uvjerena, da je u mojoj blizini nešto strašno.

Svjetlucajuće se ugljevlje u kaminu rasprostiraše sobom slabu svjetlost.

Osvjedočih se, da je soba prazna; nu mišljah, da se to strašilo nalazi pred vratima, te ih umah zaključah.

Utisak što ga osjetih bio je tako živ, tako jasan, da o njem govorim samo kô o nečem živućem. Bilo je odista nešto živuće, ali nipošto čovječansko niti fizički pogibeljno, već samo zlobno; svakako je bilo osjećanje, što me obuzelo ono užasa. Nijesam si doduše mogla nikakovu odredjenu sliku tog nečesa predstaviti, već jedino u toliko kao da naliči tamnom oblačnom stupu. Kad sam to zamijetila bilo je oko 2 sata po ponoći; jer nekih 10 minuta iza kako je »njega« ne stalo udarilo je 2 sata. Dokle je »ono« bilo tuj, ljutih se vanredno na moju nerazboritost, te se pitah nije li me možda, neki mladi Nijemac, »protégé« g. Chaunceja Tovnseuda magnetizovao. On bo se je dan prije samnom razgovarao o magnetizmu i drugom licu, nu ja se nijesam dala osvjedočiti.

Slijedećeg utorka posjetih svoje kod kuće te pričah mojim obim sestrama, kakovo li čudno osjećanje doživjeh.

One se vrlo začudiše te mi priopćise, da su iste noći (od subote na nedjelu) isto osjetile i to baš oko 2 sata po ponoći. Spavahu u dvim sobama. Moja sestra E. osjetila je utisak još jače no ja i druga mi sestra.

Ona osjećaše, kô da »ono« pripada svijetu duhova. Ipak nije ni jedna od nas došla na misô, da bi to bio duh koje preminule osobe.

Obje si sestre priopćise svoje doživljenje prije mog dolaska. Kasnije pripovjedasmo i roditeljima taj čudnovati slučaj. Majku je iste noći probudio nekakav krik, nu nije se više toga tačno sjećala.

Osobita šta se poslije toga nije dogodilo, samo da mi je jedna od sestara 8 dana iza toga na život i smrt oboljela. Može li se jedno sa drugim u savez dovesti to ne znam, ali bi željela da mi se taj čudnovati doživljaj uzmogne rastumačiti.

* * *

»Slijedeći doživljaj bio je prvobitno priopćen u »Spiritual Magazine« od veljače 1863. Pripovjedačem jest g. Gjuro Barth (6. Highfield, Villes, Camden Road, N.)

Dne 14. svibnja 1861. umre nam 19. godišnji sin, lijep i dobar mladić.

U posljednjim časovima sjedjasmo ja i moja supruga jedini uz njegovu postelju, pa kad je posljednji put uzdahnuo rekoh tihim glasom: »On je mrtav«. Majka htjede ustanovit vrijeme i videći kako je jutarnje sunce kroz zastore počelo prosijavati reče: Vidi! upravo u isti čas izlazi sunce, kad nam se sin uzdiže u nebo.«

Spominjem naročito izlaz sunca prigodom smrti mog sina.

Naša najstarija kćerka udata je za g. Williamsa iz Romforda and Bishopsgate Vithout, vrlo naobražena i čestita gospodina. Tada je stanovao u vlastitoj kući u City-u i spavao, jer mu je supruga tek nedavno rodila, sam u sobi s izgledom na istok. Tvrdi, da je čvrsto spavao. U to mu se pričini, kô da ga je netko za ruke primio i čvrsto stisnuo. On se trgne i sjedne, te pred sobom opazi Gjuru, koj mu ruke držaše i ljubazno mu se osmjehivaše. Bio je u noćnoj nošnji.

Gospodin Williams shvatio je doskora, da je to Gjurin duh, čija ga prisutnost ispunjavaše mirom i srećom. Tako se držahu oko jedne minute za ruke i gledahu licem u lice. Na to odriješi prikaza svoje ruke iz prijateljevih te je ne stane.

G. Williams opazi, da je sunce počelo svoje trake kroz prozor bacati.

U 8 sati dodje u sobu svoje supruge te joj reče u prisutnosti majke i pestinje, da je Gjuro umro. »Što si to od oca čuo«, upita ga supruga. »Ne, već sam vidio Gjuru. Bio je čas prije ishoda sunca kod mene«. »Ah da ne bi! Ti si to sanjao, Jamesu!«

»No vidjet ćemo, kad prispije očevo pismo.«

Istaknut mi je, da su Gjuro i Williams bili osobito prijateljeni.
Gjuro Barth.

Slijede potvrde događaja od Šarlote Valenu, Alise Barth i g. Williamsa, koje držim suvišnim reprodukovati.

* * *

»Osobno poznati nam g. Keuleman priopćuje nam slijedeći doživljaj:

U prosincu 1880. življaše s obitelji u Parizu i jer je tuj bukula pošast crnih koza pošalje troje svoje djece u London.

Medju njima bio mu i 5-godišnji mezimac; slijedećih mjeseca dobivao je najpovoljnije izvještaje o zdravlju svoje djece.

»Dne 24. siječnja 1881. u 1/2 8 sati jutrom, probudi me iznenada glas mog mezimca, koga tik sebe osjetih.

Vidjeh pred sobom svijetlu, neprozirnu tvar, a u sredini tog svjetla opazih lišce malog mog mezimca, sjajnih očiju i smješećih se usana. Tako tačno čuh glasić, te sam se u prvi čas ogledao po sobi, gdje li je.

Glasić mu bio osobito veseo, takav, kakvim se samo posve sretno dijete oglašuje. Mišljah, da se je u to doba u Londonu probudio i na mene pomislio.

Rekoh u sebi: »Hvala Bogu, mali Izidor, sretan je kô i prije«.

Drugi dan bje toga radi osobito veseo. Igrajući poslije podne biljar opazi opet prikazu djeteta. To ga uznemirilo i akoprem je slijedećih dana dobivao povoljne izvještaje, rekao je supruzi, da je dijete sjegurno umrlo, pa ga žele tim načinom samo na smrt pripravit. I odista kasnije vijesti potvrdiše, da je dijete baš onda umrlo, kad mu se je prviput prikazalo.

* * *

Znamenita kiparska umjetnica gospojica Hosmer priopćuje nam slijedeće:

U me službovaše mlada Talijanka imenom Rosa, nu morala se rad narušena zdravlja vratiti u svoj dom.

Neke večeri posjetih je u 6 sati i nadjoh je mnogo svježiju no obično.

Došav kući bijah posve mirna i legoh u najboljem zdravlju na počinak.

Poslije duga i tvrda sna probudih se s osjećanjem, da je netko u sobi. Moja postelja bje usred sobe, a pred njom paravent. U misli, da je tko iza njeg, upitah: »Tko li je tuj,« nu ne dobih odgovora. U taj par udari u pokrajnoj sobi 5 sahata, te istodobno opazih pred posteljom Rosu u bijelo obučenu, te mi reče, ne znam da li riječima ili kojim drugim načinom: »Adesso son felice, son contenta.« U to je i nestane.

Kasnije se je ustanovilo da je upitna gospojica u 5 sahata jutrom umrla.

* * *

Rev. John Barnby (Pittington Vicarage, Durham) piše:

29/12. 1884.

Dne 9. 10. 1872. pripovjedaše Rev. J. J. Fooleru, knjižničaru i učitelju hebrejskog jezika na sveučilištu u Durhamu, neki G. Clarke, jedan od prvih trgovaca grada Hulla, slijedeću činjenicu:

Gosp. Clarke iz Hulla bio je 20 godina poznat sa gospojom Palliser. Njezin jedinac zvao se je Matija i bio pomorac. U 22. godini podje na jednoj ladji u New-York. Mjesec dana iza njegova odlaska dodje gdja. Palliser do g. Clarka. »O g. Clarče,« stenjaše plačući »ubogi Matija je umro«. G. Clarke ju upita, kako li je to saznala, na što ona uzvrat: »On se je utopio prijašnje noći, kad je htio da predje preko daske na ladju. Daska se prevali i on pade u vodu; vidjeh ga i čuh, tako je zavikao: »O majko«.

Tvrdila je, da je u to doba bila u postelji posve budna. Osim toga, da je uz postelju vidila i svoju davno umrlu majku, koja je nešlo rekla, što se je ove nesreće ticalo. G. Clark joj uzvrat: »O to je sve sljeparija; ja u takova šta ne vjerujem«. Nu ona se nije dala osvjedočiti, već je slijedećeg dana došla 6 puta do gosp. Clarka. Da ženu umiri pisao je gosp. Clarke agentu ladje na kojoj se je nalazio Matija.

I sad je dolazila neprestance g. Palliser da sazna odgovor. Za mjesec dana stiže odgovor. Sin gospodina Clarkea otvori u prisutnosti gdje. P. pismo i ustanovi da se Matija utopio.

U pismu je stojalo, da je Matija iste noći, kad je gdja. P. imala upitno prividjenje, pao idući preko daske na ladju, jer se je daska izvrnula u more, te se utopio. Poslijednje mu riječi bijahu: »O mila majko!«

G. M. Clarke potvrdio je taj slučaj posebnim pismom i istaknuo, da je po navodu g. P., prikaza njezine pokojne majke rekla: i to iza kako je ona jur bila vidila sliku sina padajućeg u vodu i čula njegov krik) »Ubogi Matija je umro, on se je utopio«. Ona joj uzvrat: »Kako je to moguće, ta on je u New-Yorku« — a majka će: »Da on je tamo, te se je utopio. Ja to vidjeh«

Ove sve okolnosti utvrđene su jošte raznim svjedočanstvima, koja su sva u dotičnom djelu reprodukovana.

Nijesam ih uvrstio, jer tko u mogućnost tih stvari ne vjeruje ne će vjerovati, ma čitao imena i 50-torice ne znanih mu svjedoka, pa sam se toga i kod prijašnjih slučajeva držao, priopćiv ih sve tek u izvadku.

* * *

Obzirom dakle na navedene slučajeve biva očevidno, da je misô, kako jur rekoh, neka sila nalik električnoj, da preskakuje, kad nastaju za to povoljni uvjeti, munjevitom brzinom, poput električne iskre iz jednog mozga u drugi, a da je izvor toj sili u nečem, što nije ovisno o materijalnim stanicama mozga, jer djeluje obično najvećom intenzivnošću baš onda, kad su te stanice tako rekuć na umoru, dakle u onom, što razumijevamo pod pojmom — duše.

Telepatija dokazuje, da smo u bitnosti našoj elektro-magnetska bića, a misô da nas poput neke električne struje nevidljivo spaja, da ta struja nesvjesno za našu zemaljsku samosvijest prelazi s jedne osobe na drugu.

Prema tomu je pojmljiva ne odoljiva moć uzvišene ideje, a razorna i pogubna moć razvratne ideje.

Hic Rhodus, hic salta!

Taj je ključ odgonetci čovječje zagonetke, a taj ključ nadjoše i usavršuju ne prestavnici službenih znanosti, već prestavnici okultnih znanosti: magnetizma, (hipnotizma, animizma i spiritizma.)

Doći će vrijeme, kad će našim trudom i pred njihovim očima sinuti sunce — čiste, prave i vječne istine i kada će uvidjeti, da je uz nas bilo znanje i svjetlost — uz njih neznanje i tmina!

Dao Bog te to bilo čim skorije!

Završujem ovaj članak sa živom i usrdnom molbom, da mi svaka od ljubeznih čitateljica ili čitalaca kojoj bi iz vlastitog iskustva bio poznat koj doživljaj slične prirode s prije opisanima, izvoli isti uz sve pojednosti i sva dokazala priopćiti (kao što i naznaku, da li se dozvoljava objelodanjenje imena), jer kanim izdati zbirku takovih vjerodostojno zasvjedočenih slučajeva.

Nadam se, da mi glas (već obzirom na naš prosvjetni napredak) ne će ostati glasom vapijućega u pustinji!

U Jaski, 11. prosinca 1897.

LISTA K.

AUGUSTE COMTE.

Referat.

19. siječnja 1898. navršila se stogodišnjica rođenja jednog od najznamenitijih filozofa devetnaestoga vijeka, začetnika »pozitivne« filozofije Auguste Comte-a.

Temeljne misli i metode, što ih je proizveo um toga nesretnika, značajne su za mišljenje modernog Zapada. Osobito pako za mišljenje onog sloja ljudi, koji još imade toliko životne snage, da može pojmiti i energično promicati ideju napretka u spoznaji i u životu. Koji ne mare za pusto sanjarenje, za ideje, koje nastaju i koje se šire med onim ljudstvom, komu je iscrpljena životna snaga, kao što su n. pr. ideje Indijaca uništenih »civilizacijom«. —

Auguste Comte rodio se 19. siječnja 1798. u Montpellier-u, gdje je pohagjao i Colleg. Poslije tih nauka ode na polytehničku školu u Paris s namjerom, da tamo svrši dvogodišnji tečaj. No ne dovrši ga. Neki repetent svojim postupkom povrijedi gjake, koji ga — po Comte-u sastavljenom — adresom pozovu da položi svoje funkcije. Na to bude Comte s drugima relegiran (1816.) i tim časom` započne za njega nesretno životarenje od lekcija u mathematici. Kad se upozna sa Saint-Simonom, dobije potporu od prinosa za Saint-Simonova poduzeća.

Poznanstvo sa grofom Saint-Simonom, tim znamenitim socialistom, u velike mu je koristilo. Do onda je Comte razvijao samo negativne revolucionarne ideje, Saint-Simon pako upozorio ga je, da je vrijednije gojiti organizatorne ideje za razviće novih boljih društvenih forma. Tu jezgru Saint-Simonovog duha razumio je i cijenio Comte, ali ga je njegov strogo logični duh očuvao od Saint-Simonovih fantazija. Comte, koji je odbacio metafiziku, nije bio stvoren da slijedi pjesničke tvorine Saint-Simonovih sanja. 7 je godina Comte radio sa Saint-Simonom i zajedno s njim izdavao spise (n. pr. treći dio u »Catéchisme des industriels« izradio je Comte), ali se s njim raskrsti povodom svagje oko megjusobnog odnošaja umjetnosti i znanosti: Saint-Simon htio je, da industrija predstavlja najvišu moć, Comteu je pako bila znanost prvo i najuzvišenije. To je bio dakako povod, a ne uzrok.

U tom prvom razdoblju do god. 1828., concipirao je Comte temeljne misli svoje filozofije, koju je sam nazivao »pozitivnom«. 1826. god. odluči da ju iznese pred svijet i ustroji predavanja u tu svrhu. Bilo je znamenitih ličnosti, koje su pohagijale taj tečaj; među njima A. v. Humboldt i Carnot. No duševni preveliki napor i utrobna bolest prouzročiše poslije nekoliko predavanja te ga moraše radi duševne bolesti predati liječniku.

Comte se je 1825. god. bio oženio i to — prema svojim nazorima — samo pred svjetskom oblasti. Sad, za njegove duševne nemoći, uspije njegovoj nadripobožnoj majci i abbé-u Lamennais-u, da u crkvi »posveti brak«. Pri ceremoniji je Comte svojim ponašanjem jasno pokazivao svoje duševno stanje, no svećenika nije ni najmanje smetalo, što ga je Comte prekidao protuvjerskim izjavama i napokon se potpisao kao »Brutus Bonaparte«.

Pošto liječnik nije mogao da uspije, prepuste Comte-a njezi njegove žene. Malo po malo se oporavi, no povratkom svijesti povratila mu se i spoznaja njegove momentane slaboće i strašnog materijalnog položaja i nije čudo, što se je bacio u Seine-u, otkle ga spasi neki vojnik. No malo po malo opet mu se vratila radna sila i 1828. god. opet je mogao da s nova započne 1826. prekinuta predavanja i da se dade na izragjivanje i izdavanje svog glavnog djela »Cours de philosophie positive«. U to se poboljša i materijalno stanje, kad je 1832. pomoću profesora Navier-a postao repetentom, a 1837. prijammnim examinerom na polytehničkoj školi (uz to je morao podučavati u mathematici na privatnom zavodu). Tad je imao dohotke od godišnjih 10.000 franaka.

I ta mučna »sreća« ne potraje dugo: 1843. izgubi svoje čine na polytehničkoj školi. Sad više nije mogao da stekne privatnih lekcija kô ono prije 25 godina, te je morao primiti pomoć, što su mu je poslali neki štovatelji iz Engleske. Od sada je živio od prinosa, sakupljenih po svojim prijateljima, što je smatrao, da mu patri kao svećeniku »pozitivne filozofije«. Tih zadnjih 12 godina svog života krnjio je i kvario svoje djelo podavši se sad opet odveć subjektivnom mišljenju i čuvstvovanju — što je sasvim naravno i poučno. On sam naziva tu svoju periodu »subjektivnom«. U to je doba izdavao »Système de politique positive«.

*

Razvoj ljudskog mišljenja dijeli Comte na tri stepena: Po-najprije ljudi misle poetički-theološki, onda metafizički, napokon »pozitivistički«. U prvoj periodi poetičko-theološkoj ljudska fantazija izmišlja bajna bića i dogogjaje, kojima hoće da protumači do kraja postanak i opstanak svijeta i naravnih pojava u prirodi i u društvu. Ali svakim danom bogatije iskustvo pokazuje ljudem sve više i više neosnovanost mytha i theoloških predstava, od kojih iskustvom tako ojačani razum jednu za drugom obara; doge sad

do kompromisa izmegju vjere i fantazije te razuma: ljudi prestaju vjerovati u mythske pripovjetke i mythska bića, no ostaje im prijašnji način mišljenja, koje traži da pojmi zadnje uzroke. Comte tvrdi, da čovječji um može samo onim da vlada, što je »u sredini«, to jest, što je dohvatno iskustvu ili experimentu. Sad treba da ona duševna moć, koja se je i u metafizici istaknula kao kritička i ondje samo negativno djelovala, da ta moć postane pozitivno djelatnom; um neka bude najviša moć. Treba se osloboditi nedostojnog kompromisa sa vjerom, treba da zavlada znanje, pozitivno znanje. Znanost imade da u redu činjenica iskustva utanači zakone prirode. Brinuti se pako za ono, što je u neizmjernosti uzroka i posljedica, sasvim je suvišno i beskorisno.

U svom glavnom djelu, »Cours de philosophie positive«, pokušao je Comte, da izradi system znanosti, da uspostavi savez i hierarchiju raznih struka. Taj mu je pokušaj vrlo uspjeo u onim strukama, koje je sam poznavao: u matematici, mehanici. Pošao je od matematike kao najviše znanosti, a onda se dao redom na mehaniku, fiziku, kemiju i u sve kompliciranije struke: na fiziologiju, te dalje na socialne znanosti u svom djelu iz »subjektivne« periode »Système de politique positive«.

U politici njemu monarhički sustav odgovara theološkom mišljenju, ustavna monarkija metafizičkom mišljenju, premda ne dolazi baš uvijek jedno s drugim. Comte hoće, da se ukine ustavno-monarhička forma vladavine kao što u mišljenju metafizika, te treba da i u političkom životu zavlada »pozitivno stanje«.

Što je pako to »pozitivno stanje«, toga Comte nije mogao da pokaže. I u »pozitivnoj filozofiji« više je vrijedna njegova kritika, a tako u »pozitivnoj politici« kritika postojećih prilika. Ni u znanosti, ni u politici nije Comte stvorio šta »pozitivna«, ali mu za to djelo njegovo imade vrijednost, što je djelovalo na razvitak moderne znanosti i politike. Kulturni povjesničar Bukle i Amerikanac Carey oplogjeni su Comte-ovom mišlju; a to je mnogo. Ali ovi su svojim djelom pokazali, za čim je Comte težio.

*

Zadnjih godina svoga života, u »subjektivnoj« periodi, razarao je Comte, što je prije sagradio. Hyperkulturu uma naslijedila je hyperkultura čuvstva. Sad je Comte plaidirao proti »insurekciji razuma proti srcu«, te je izmišljao neki mistični kult čovječanstva, koji će da čuvaju »pozitivistički svećenici.« Taj »nekršćanski katolicizam« našao je pristaša, te danas još postoji takova sekta u Engleskoj. Ta bi »subjektivna perioda« Comte-ova mogla biti vrlo poučna za one, koji u hladnom razumu vigjaju jedinu istinu i jedino opravdanu moć čovječje duše.

ROBERT FRANGEŠ.

Robert Frangeš rodio se u Mitrovici god. 1872. Polazio je u Beču akademiju (profesori Kundmann i König). Pošto je proputovao Italiju nastanio se stalno u Zagrebu. Njegova prva veća radnja Theologija nagrađena u bečkom austrijskom muzeju. (Sad se nalazi u dvorani bogoštovja i nastave). Isto tako i njegova Medicina. Njegov relief Justitia izraguje se sad u bronzu. Za Osiijek dovršio je spomenik Šokčeviću. Prigodom budimpeštanske izložbe izložio je svoju skulpturu Rimljanin, koji je kupljen za peštanski muzej. Prigodom kraljeva boravka izradio je čekić u srebru. Njegov sv. Dominik bit će izveden u mramoru i izložen u Parizu. Isto tako sv. Juraj. Osim mnogih radnja kojima se sprema u Paris spomenut ćemo, da izraguje Lopašićev spomenik, bustu Ivana pl. Zajca i Perseus-zdenac za trg Franje Josipa u Zagrebu. Sad je pozvan da sudjeluje kod izložba u Dražgjanima i Lipskom. Studiju o njegovom radu kao što i reprodukcije donijet ćemo u kojem narednom broju.

*.

HRVATSKO GLUMIŠTE. Na 11. veljače prikazivala se u nas prvi put Funtekova drama u jednome činu »Za kćer«. — Milieu, u kojega nas vodi slovenski pjesnik ovom svojom dramom mračan je i turoban. Pred našim se očima odigrava propast neznatne obitelji, koju s jedne strane bije materijalna bijeda, a s druge ju truju vječne razmirice, oprijeke čućenja i pritažena srdžba ljudi, koje je prevarila

sudbina. I da nema onih ponosnih nada u bolju budućnost, koje i u najvećoj pustoši tinjaju makar gdje-god u dubinama duše, već bi odavno došlo do katastrofe, koja poput nekakove crne prikaze čeka u pozadini ove drame. Taj momenat, u kojemu se gase i posljednje od ovih slabih, slabih iskrica i zavlada potpuna tama, odabrao je pjesnik predmetom svoje drame. On nam prikazuje oca, slijepca, koji je u noćnome radu za svoju obitelj izgubio vid. On ne može više ništa da privrijedi ni svojoj kćeri iz prvoga braka, ni svojoj drugoj ženi, koju je uzeo za boljih dana, da mu odgoji kćer. On čuti, da im je samo na teret, da je posvema suvišan, pa ako katkad i na čas zaboravi na to, brzo ga sjeti žena, koja u njemu vidi živo groblje svojih nada. U tome položaju nije čudo, da je slijepac već odavna obračunao sa svijetom. Jedino, što ga još drži ovdje, je nada u sreću kćeri, koja imade da postane glasovitom pjevačicom. On je sam u njoj otkrio neobični dar, sam je obučavao u pjevanju i čutio kako se ona pred njim neprestano usavršuje. Danas je napokon došao dan, kojega su svi tako željno očekivali. Kćerka će prvi put pjevati u kazalištu. Maćeha je pošla s njom, a slijepac sjedi kod kuće i razgovara sa susjedom, staricom, koja bi takogjer znala malo pričati o dobru. Kćerka pjeva u kazalištu, a otac, koji je tako osvjedočen o njezinoj sposobnosti, o njezime glasu, on je gleda u duhu kako dolazi na pozornicu u sjajnome odijelu, koje je stajalo toliko od ustiju otkinutih zalogaja, on sluša šapat, koji se pronio kazalištem kad se ona pojavila i njezin slatki

*

gla, koji očarava sve . . . Tamo negdje u daljini diže se bura odobravanja, postaje jača i jača — slijepac zaboravlja na svu nevolju, on je sretan, barem na čas nakon dugoga vremena. — U to ulaze u sobu maćeha i kćerka — posve nenadano, neočekivano, ta predstava je istom negdje u polovici. U prvi se mah to čini kao neki zao san, ali za čas je sve jasno. Propalo je sve! Kćerka je došla na pozornicu. Pred njom je mnoštvo ljudi; svi gledaju u nju, svi očekuju nešto divno i veliko. A hoće li ona moći zadovoljiti tim očekivanjima? — Nju spopada strah, ona stoji na pozornici bez daha, bez glasa. Negdje se čuje oštro psikanje; mnoštvo se smije, fućka i zastor se sruši. — Maćeha je bijesna. Nestalo je i posljednje sveze, koja ju je vezala s tim slijepcem i s njegovom kćeri. Što da ona radi dulje ovdje, gdje je stižu sama razočaranja? Ona će otići, a slijepac i njegova kćerka neka se brinu za sebe ako hoće da živu. U duši se slijepčevoj jasnije nego ikad javlja misao iz prvih časova očaja. Kćer će se možda proturati kroz život sama, možda će naći i sreću, ali mora li se brinuti i za njega, čekaju je samo patnje i sigurna propast. On će se dakle žrtvovati. Ova mu misao ispunjuje svu dušu, umiruje ga posvema; on se oprašta sa kćerkom i polazi u drugu sobu. Onda još jedan hitac i on je doprinjeo svoju žrtvu — za kćer.

Za kćer? — pita se čovjek i nehotice na svršetku ove Funtekove drame. Pjesnik nam je u drami usprkos svoj melodramatičnosti sujeta živo prikazao brutalnost života, koji nema smilovanja za stvorove,

koji su slabi i ne mogu mu prkositi. Na koncu drame vidimo slabu djevojku samu, bez ikakova oslona u svijetu, pred kojim ona drkće i onesviješćuje se. O, tu nije čudo ako čovjek i protiv volje dogje na misao da je uzaludna bila žrtva očeva za kćer. Pjesnik do duše daje da kćerka na rastanku s ocem prisiže, da će ostati valjana i poštena, ali ta se prisega čini samo kao utjeha, kojom pjesnik kuša tješiti i gledaoca i sebe. Nas obilazi slutnja, da je slijepac pošao i u smrt s iluzijama sličnim onima kćerkinjoj pobjedi na pozornici. Ali upravo time nas dovagja pjesnik na dogled, s kojega se pruža daleka perspektiva na polje ljudskih jada, kojima smo toliko puta krivci i mi sami megju velikom, ne-svjesnom množinom. Drama, koja nas tako živo toga sjeća kao ova Funtekova, izvršila je časno svoju zadaću.

Prikazivanje bilo je prekrasno. G. Borštnik kao otac bio je upravo velik. Prelaze iz onoga sumornoga mira na početku drame u uzbujenje kod pomisli na kćerkin uspjeh, a iz ovoga u časoviti očaj, kad propane sve i u tihu resignaciju na koncu drame prikazao je majstorski. Njegov detailirani način prikazivanja došao je ovdje do potpune vrijednosti a da nije ni najmanje naškodio skladu cjeline. Ggja Anička (susjeda) i ggjice Mihičičeva i Bando-branska (maćeha i kćerka) glumile su valjano svoje malene uloge. Navlastito je ggjica Mihičičeva svojim tonom, u kojega ona umije uliti toliko gorčine, mnogo pripomogla uspjehu.

Kad govorimo o premièri Tolstovljeve »Moći tmine«

(Власть тьмы = Carstvo tmine), govoriti nam je u glavnome o prikazivanju. O samome komadu pisalo se i u nas i drugdje toliko toga, da bi bilo teško reći još štogod novo o njemu. Poznato je da je Tolstoj u »Moći tmine« htio napisati posve tendencijozno djelo za najmanje naobražene slojeve ruskoga naroda i da je u tu svrhu konstruirao radnju, kakova se ne zbiva svaki dan i koja nije za svačije živce. Nu kao što je sve umjetnina, što izlazi iz ruke umjetnikove (a Tolstoj je umjetnik usprkos svojoj filozofiji) tako je i »Moć tmine« postala djelom, koje se dubinom svojih dojmova može mjeriti s ma kojim sličnim djelom svjetske književnosti. To je i razlog, da je »Moć tmine« našla toliko odziva i u »prosvijetljenoj« Evropi i da je konačno doputovalo i k nama. U Rusiji se ova drama glumi već od početka devedesetih godina i vrši barem dio zadaće, koju joj je autor namijenio. Ondje naime imade više glumačkih družina, sastavljenih često iz običnih ljudi iz naroda, koje su sebi stavile zadaćom prikazivati »Moć tmine« pred narodom na sajmovima, proštenjima. Interes je za tu dramu i u najnižim slojevima velik, a to je i najvažnije jer se i u Rusiji kao i drugdje opaža, da nije zadaćom drame da uči moral. Za to, što je djelo zbilja sposobno da zainteresuje i najmanje naobražene slojeve ljudi, čini mi se zgodnom misao jednoga prijatelja, koji misli da bi bilo vrijedno »Moć tmine« prikazati i pred našim seljacima, barem iz okolice Zagreba.

U našem glumištu bilo je djelo primljeno s mnogo simpatije, ali nije učinilo onaj dojam, kojega bi

učinilo krajnješto drugačijega prikazivanja. Idealom prikazivanja »Moći tmine« čini mi se predstava jedne od spomenutih narodnih glumačkih družina na izložbenome glumištu u Niž. Novgorodu (1896.). Kod nas se što tako savršeno ne može tražiti jer našem glumcu ne može biti tako poznat milieu drame kao ruskomu, koji je iz njega niko. Osim toga glumac Rus imade možda više prirodnoga dara za realno prikazivanje, a sigurno je, da bliže čuti s autorom svoga naroda nego li to može drugi. Konačno mora u nas da manjka i ona apsolutna sigurnost, što je onakova družba steče nakon 70 ili 80 predstava istoga komada. Nu odbivši sve to, valja ipak spomenuti nekoliko stvari, na koje bi se moralo misliti kod svake buduće predstave »Moći tmine« (jer valja da je ne će nestati s našega repertoira nakon druge predstave kao što je to u nas običaj?) U cijelosti mora da se taj komad glumi jednostavnije nego li se je glumio kod nas. Glumac ne smije ni na čas da zaboravi, da je duša nižega čovjeka (a takovi su ljudi prikazani u »Moći tmine«) mnogo jednostavnija nego li duša čovjeka naobraženijega, pa prema tome treba da udesi svoje prikazivanje. Tako su učinili u nas supruzi Dimitrijević pa su za to osobe, što su ih oni glumili bile tako neprisiljene i naravne. Mitrič g. Dimitrijevića bio je figura, kojoj odmah vidiš do dna njezine malene duše, a to je jamačno i prema intenciji pjesnikovoj. Težu je zadaću imala ggja. Dimitrijevička jer dok je Mitrič čovjek, kojega je kultura ipak ovdje ondje malo »obliznula«, Akulina je dijete prirode, glupo i surovo, ko-

jemu najviše duševne funkcije ne nadilaze granice životinjskoga instinkta. Držim, da to nije baš lako prikazati onako valjano kao što je to one večeri učinila ggja Dimitrijevička. Sasma protivno je ovaj put radio g. Borštnik. On je u Nikiti vidio barem Hamleta, dok je Nikita čovjek, koji — prem da se nalazi u središtu drame — duševno vrlo malo nadvisuje svoju okolicu. G. Borštnik ga je glumio i preinteligentno i prevatreno. Svaku i najmanju promjenu u duši Nikitinoj istaknuo je suviše. Nakana je jasna: g. je Borštnik htio, da učini naravnim Nikitino priznanje na koncu drame. Ali upravo time, što je taj prizor priznanja stavio u isti red s ostalim promjenama duše Nikitine, oteo mu je svu onu veličinu, koju je pjesnik stavio u njega. Taj prizor nije drugo nego dio vjere Tolstovljeve u nutarnju dobrotu čovječje duše, koja ne može da se izgubi niti u carstvu tmine, nego mora da jednom pobijedi. A u to treba vjerovati baš kao u dogme drugih vjera; nikakovo prikazivanje nam to ne može učiniti shvatljivim. Uloga Anisje pružila je ggjici Mihičićevoj prilike da se osobito istakne. U toj ulozi imade stvari, koje ggjica M. glumi bolje nego ikoji ženski član našega glumišta. Anisja je u početku žena posve obična, nešto nesretna i možda žrtva životnih prilika. Ona hoće da se oslobodi svoga položaja. Napast dolazi. Anisja nije još posve zla, a mora to da bude, hoće li da izvede svoju misao. U prizoru u kojemu ona prima od Matrene otrov za svoga muža, kao da se otkida od nje komad njezine duše; poslije toga ona sve laglje i laglje upada u kal. Taj je prizor odglu-

mila ggjica. M. osobito krasno Pohvalno valja spomenuti još ggju. Borštnik (Marinka) i gg. Branija i Barbarića (Petar i Akim). Ggji. Borštnik i g. Barbariću moralo bi se takogjer preporučiti više jednostavnosti. Ggja. Sajevička je pretjeravala po običaju. Njezina Matrena bila je prava karikatura seoske vještice. O ggjici. Souvanovoj valja reći, da je prerasla svoju ulogu. Prem da ona i inače glumi naivne uloge, nije nikako mogla smoći — što je svakako pojmljivo — naivnosti desetgodišnje djevojčice, a to je u ovome slučaju veće zlo nego obično, jer o valjanome glumljenju Anjutke zavisi uspjeh prizora (s Mitričem), koji je možda od najvećega dojma u drami. Taj je prizor bio potpuno pokvaren krivnjom ggjice. S., koja misli, da se naivke moraju da smiješe i onda, kad glume djecu, koja se nečega plaše.

O »Na ruševinama« ggjice. K. Lucerne i Kumičićeve »Poslovima« govorit ćemo prvom zgodom.

— 8 —

BEČKA GLUMIŠTA. — Beč imade danas šest glumišta, pa opet hrv. publici za vrijeme od dva mjeseca nijesam mogao prikazati ni šest premjera, koje bi zaslužile kaku veću pažnju. A ipak u Beču ne prolazi gotovo tjedan, a da nema dvije, tri premjere. I u ovo zadnje doba mnogo je novih komada (drama se ne može kazati) prešlo preko bečkih pozornica, ali malo ih ima, koje su i spomena vrijedne. Tomu nije samo kriva loša dramska, u opće literarna produkcija našega vremena, nego i publika, a i žalosni naši sveukupni društveni odnošaji. I »Die lieben Kinder« Victora Léona, i »Anonyme Briefe«

Desvallieres i Marsa, i »In Behandlung« Maxa Dreyera — inače dobra književnika, i »Maler Veri« gospodje Hartl Mitius, i »Aschermittwoch« Fischera i Jarno, i »Mutter Thiele« od Adolpha L'Arongea nijesu ni od kake veće važnosti ni za književnost ni za pozorište. Tek tu i tamo ima po koja bolje ocrtana uloga ili kaka originalnija misao, ali sve u svemu, svi su ti komadi plitke obrade i dramtizovani »trick«-ovi kojekakvih starijih i novijih »Machera«. Na žalost moramo konstatovati, da se ovaj put od tih »Machera« mnogo ne razlikuju ni djela inače priznatih literata, med kojima se ovaj put nalazi i Roberto Bracco. Čovjek poznavajući Bracca, ne bi mislio, da bi se ovome finome piscu »Nevjernice«, »Pietra Carrusa« i »Krabulja« mogao ispod ruke izmaći »Konac ljubavi«.

Roberto Bracco je bečanima dobro poznat i kao dramatik i kao »kritičar«. Njegova mu je romanska eleganca, kojom je u više puta, a osobito sa »Nevjernicom« predobio bečku publiku, pribavila ovdje nekoliko lijepih pobjeda. A njegova umjetnost našla je u glumcima bečkog Volkstheatra tako dobre interprete, da je Bracco nakon uspjeha »Nevjernice« odlučio napisati posebnu dramu za gospodju Odillon. Tako nastade nedavna premiéra »Das Ende der Liebe«. Kažu da se sa ženskinjama nije dobro titrati, osobito ako je muza kojega pjesnika. A muza g. Bracca neda, da se s njome titra. I tako je Bracco sa istim sredstvima, kojima je svoju »Nevjernicu« sagradio, »Das Ende der Liebe« razradio. »Das Ende der Liebe« nije nego dramtizovan feuilletton,

ragout duhovitih aperçua. Vrlo se ozbiljan sujet, prikazan sa nešto nespretne strane, gubi u duhovitom konverzacionom načinu obrade.

Mlada žena, koja je ostavila svoga nevjernoga supruga, živi na ladanju okružena od pet prijatelja, koji ju obožavaju. Ali svi skupa nijesu dovoljno muškarcici, da bi joj mogli biti opasni. Ne znaju više muškarcici da ljube, kako je to ženama poćudno. Svi su zajedno prama njoj nemoćni, a medjusobno si brane, da ju koji predobije. Tek doktor čini se kao da bi znao uhvatiti zgodan čas, kada mu Anka ne bi mogla izbjeći. Ali kada je mlada gospodja već u opasnosti, da se ipak jednome, ma i ne bio onaj »traženi« baci oko vrata, vrati se njen muž, da opet zauzme svoje pravo. On se doduše takodjer ni najmanje ne razlikuje od pet obožavatelja, ali on je njen muž, i ostaje na poprištu, ne kao pobjeditelj, nego kao legitimirani posjednik. —

Kako se vidi, radnje nema i drama je punim pravom u Italiji na više pozornica propala. Ali u Beču je ipak barem novčano uspjela. Dokazao Bracco ni bečanima nije ništa. Ali šta oni pitaju za to — oni idu, da ga slušaju, jer ono što čuju, škaklja, a to bečani vole — i dosta im je! *dnp.*

»LA BOHÈME«. Lirska opera u 4 čina. Pjesan i glazba od R. Leoncavalla.

Bohème! Nešto odzvanja u našoj duši — nešto slatka, nujna, nešto bolna i bezbrižna. Pred našim okom mansarde, blizu neba, sunca! Časomice zaboravljamo oštrinu života, i nadamo se i sanjamo o stvarima,

što ih ne možemo reći. Ljubiti bez mudrovanja: kako će i kada svršiti ta ljubav. To je sladjahno, podati se svojim čuvstvima, osloboditi se dosadnih vezova. Lebdimo u eteru — smijemo se, kad smo veseli, plačemo, kad smo žalosni. A kad smo plakali radi nevjere ljubezne drage, za čas se od srca smijemo, što imamo za večeru haringu.

Puccini, čija se opera »Bohème« predstavljala u Theater an der Wien, svojim je bićem dekadenta. Čitavo djelo prolazi žalostan ton, a kad je veseo, onda je to bolno, a ipak bezbrižno, slatko i nužno veselje. Dekadencija! Njegova se bol ne pokazuje u divljim izgre-dima — sasvim tiho zamire, zamire slatkim, trpkim zvucima.

A ipak, ili možda baš za to, njegova lica nose biljeg pravih bohèmien. Ljudi, kojim se srce trza, ljudi bolnog osjećaja. Oni ne mogu žarko da mrze — oni mogu samo ljubiti. Oni ljube žarko, gorko i nije ih briga za društvene zakone, — oni ljube — jer baš ljube. Oni ne znadu, za što, ali čine tako, pošto ne mogu drugojačije. — Duša im je katkad burna, ranjava i bolna. Oni se ali tomu smiješe, jer se vesele patnji; a što su siromašni i što ih snalaze svakojake neprilike, oni se vesele tomu. Kad bi polučili velikih uspjeha, kad bi bili bogati — za cijelo bi bili nesretni, pošto im nadi nebi bilo ništa ostavljeno.

Puccini je to majstorski uglazbio. Leoncavallovi bohèmieni nešto su odveć eruptivni. U njih je više čista vanjšina bohème; oni su veseli, bezbrižni, — smiju se i plaču u isti mah; no čovjek ne može se da otrese misli, da to nijesu baš

bohèmieni po duši — za pravo više veseli, obijesni filistri. Sve ih tako strašno uzrujava — a tolike ih brige taru.

Koli je krasno čuvstveno ono mjesto u 4. slici u Puccini-a, gdje se Chaunard oprašta sa svojom starom kabanicom, te ju nosi u zalagaonicu, da može umirućoj Mimi nešto kupiti za jesti. Koli je istinit taj bohèmien. On, koga se Mimi, ljuba drugoga, za pravo ništa ne tiče. Pa kako onda zakasni, pošto Mimi umre. — Ona se presanja na drugi svijet, sve joj je u blaženom svjetlu. Polagano prestaje da živi, da biva

Dakako, Saville je to pjevala. Svojim slatkim, zlačanim glasom, koji napunja srce toli lagodnom toplinom. Saville, koja svojim pjevanjem cijelu svoju dušu izdaje.

Inače tako valjana Forster nije me kao Mimi u Leoncavallovoj operi mogla da oduševi. A rekao bi, da nije jedino Leoncavallova krivnja, — što su mnogi tvrdili — da Leoncavallova Mimi ne budi toliki interes. I tu bi bio rado slušao Savilleu. — A kao Marcella Schrödtera.

*

Puccinijev libretto nije bolji od Leoncavallovog — ali je čedniji. To su samo četiri slobodno poređane slike iz života bohème, koje puštaju mašti publike, da iz skupnog in telektualnog djelovanja proizvede utisak jednovite drame. Puccinijevo će djelo već s toga individualno, na svakog drugačije djelovati.

Mojoj individualnosti godi i manira Puccinijeva više. Njegova opera nosi toli jasno tragove simpatične dekadence, nigdje vrućih eruptivnih izljeva, uvijek samo tih,

trpka bol, tužno odricanje. Pa kako se god mi tomu opirali, mi moderni svi smo dekadenti. Toliko toga bolnog snadje nas i naše bližnje, da se mi, koji ne živimo samo u našem stoljeću, već i š njime, ne možemo izbaviti dekadence.

Leoncavallov libretto hoće da vrijedi kao drama. No, prema običnim pojmovima nije to drama. U našoj »knjižici« prikazuje se drama sasvim drugačije. Ali što to smeta? Što je forma? Kad se samo nešto rekne! A ja mislim, da je tomu tako. — Na pozornici su ljudi, koji živu, ljube i trpe. Ljudi su to! — Što bi još? — — — —

*

Kromatički ritmi u tri osmine kod pripravljanja jela u prvom činu ushićuju svojom karakterizacijom, a pjesma Musetteova »Mimi, to je ime moje slatke plavke« odiše slatkom, vragoljastom dražešću. Musettina je partija konzekventno izvedena u tom gracioznom tonu, a dapače u ozbiljnoj sceni trećeg čina prolazi strastvene glasove Musettine neka šaljivo-laka gracia. Mimi je mnogo ozbiljnije shvaćena. U prvim trim činima skoro je nečujemo, a u četvrtom činu umire, a da se prije nijesmo za nju ni zagrijali. No nježno shvaćanje »polaganog umiranja« nije za Leoncavalla osobito zgodno, pa se je zadovoljio time, da ovu operu nije dokončao kao Pagliacci divlje-strastveno, već ju je pustio da nujno zamre. Četvrti je čin za to najslabiji i budi utisak, da djelo nije cjelovito. Ali ipak mislim, da bi Saville bila mnogo više postigla tom partijom, te da bi mogla utisak nesavršenog toga akta, ako ne uništiti, a ono barem ublažiti.

Hymna bohème u drugom činu od velikog je djelovanja svojim krepkim humorističnim crtama, dočim je Chaunardova canzona, hotomičnim oponašanjem Rossinijeve manire, upravo tipična za modernu muzikalnu komiku. Glavnu svoju silu ulaže Leoncavallo u treći čin, u kojem glasovi prave i žarke strasti postižu potpun izražaj.

Na svaki je način stvorio djelo, koje znači znamenit napredak prama Pagliaccima, te koje će se sjegurno dosta dugo držati na repertoaru.

*

Orkestar je pod upravom Mahlerovom sama sebe preteko — a to je mnogo. Gosp. je Dippel Marcellom, koji mu baš nije zgodan, postigao, što čovjek ne bi očekivao prema njegovom teškom glasu. Gosp. Hesch bio je upravo krasan, gdje. Forster i g. Neidl zadovoljili su, a Renard — ah, Renard, ona je pjevala tako vruće i žarko, kako to može samo žarka žena, koja nam može uzburkati najdublju ćut.

ok.

BUDIMPEŠTANSKA GLUMIŠTA.

Mjesec siječanj, inače glavna sezona novitetama, ovaj se je put u nas slabo izkazao. Ne obaziruć se na to, da gotovo sve pozornice isključivo prevodima stranih — ne najboljih — komada životare, ne može se govoriti ni o jednom istinitom uspjehu. Najviše sreće imade pučko kazalište, gdje nekadašnji novinar i kritičar P o r z s o l t sretnom rukom upravlja. Istina da su operete i pučke glume, što ih ovdje gledamo, dvojbene vrijednosti. Ali su sile toli izvrsne, da je kuća danonice rasprodana. U m a g j a r -

skom kazalištu, najmlađem Thallijinom hramu ugarske metropole, davaju se komadi kao Halbeova »Mladost«, Hauptmannova »Hannele«, Sudermanove drame, ali su sile skroz početničke, te mniješ, da si negdje u kakovoj daščari provincije. Arhiv kazališta za vesele komade sve se više puni propalim komadima, a narodno kazalište, tobože prva pozornica zemlje, jedva se miče, da udovolji svojem prestižu. Njegova je ovogodišnja senzacija Echegarayova »Ljaga, koja čisti«, — opet ne toliko usljed osobitih vrлина komada, koji je pun tehničkih i logičnih mana, koliko s divne igre gospodje Emilije Markus, koja u tom komadu slavi pravo slavljе. »Opera« nema većih briga i prešnijih zadaća, već kako će se osloboditi silnog deficita, što joj je skrivio bivši intendant barun Nopcsa, koji se razumije u vodstvo umjetničkog zavoda, koliko opančar u trigonometriju.

*

Nakon više mjesečnog jalovog lova na dobre t. j. »unosne« komade napokon evo u mjesecu veljači nešto malo uspjeha i to baš »domaćih« uspjeha. Na čelu opera, koja se nakon dugog, dugog vremena opet jednom veseli poštenoj pobjedi. Istina da je pobjedu tu izvojštila samo baletom, ali tako uspjelim, da će isti za cijelo u kratko vrijeme obići i inozemstvo. Naslov mu je »She« (čitaj »ši«), sastavljen po istoimenom romanu Engleza Ridder Haggarda. Libretto od Josipa Beera strogo se drži originala i iziskuje sjajnu opremu, koju je upravo majstorski izveo Kéméndy, koji je dugi niz go-

dina kao slikar boravio u Monakovu. Glazbu punu krasne melodije napisao Raoul Mader. Plešani roman polučio senzacionalan uspjeh. — Druga je senzacija ovog mjeseca opereta u pučkom kazalištu od vrlo produktivnog komponiste Josipa Kontia, koji je s istom ujedno slavio i dvadesetpetgodišnjicu svojeg rada. Ma da se tekst »Talmi princeze« (od Makaia i Kövesia) ni za dlaku ne razlikuje od trivijalne šablone ovakvih zakaparenih radnja, ipak slušatelja umiljata glazba otštetuje za atentat, što ga pisci libreta skrivije na zdravi razum jadnih gledalaca. — Manje je uspjela u narodnom kazalištu Sardouova »Marcella«, koja je u Berlinu onomad sjajno — propala. Ova pozornica još sveudilj životari predstavljajem stranih komada, loveć uzalud za kakovom domaćom atrakcijom. — U magjarskom kazalištu mnogo brže umuknula, već što je propjevala »dvostruka supruga«, lakrdija s pjevanjem kućnog komponiste Josipa Bokora, a blagajnik kazališta za vesele igre u sto neprilika s juriša općinstva, da vidi talijansku ljepoticu Tinu di Lorenzo i da joj se klanja zbog tobožnje uvrede nanesene joj od novinara Pázmándya. Sretna Tinka! Da nije bilo one takozvane afere poštenja, nikada joj se ne bi bio proneo glas onako, kako to ni u najsmjelijim snovima pomislila nije. Badava — lijepa je stvar reklama, osobito, kad ju čovjek umije originalnim načinom upriličiti!...

m. sp.

BEOGRADSKA PISMA.

U nizu članaka pod gornjim nadpisom mislimo upoznavati poštovane čitaoce o kulturnom životu beogradskom, naročito o važnijim pojavama u književnosti. Naravno da ti članci ne mogu biti pisani in extenso, la bride sur le cou imajući na umu opseg lista; ali mi ćemo gledati da u njima što konciznije iznesemo sve važnije događaje u književnom i umetničkom beogradskom životu.

*

Realizam je gotovo obilježje sve novije srpske beletristike. Mi slabo znamo za novije pokrete na zapadu: simbolizam, misticizam, dekadentizam, sadizam, kabalizam nije imao pristupa u čisti i sveti hram naše lepe književnosti. Počevši od Stepana M. Ljubiše, odličnog etnografa i Laz. Lazarevića, psihologa realiste, kod nas se realizam samo postepeno razvijao i širio. Najbolji živi književnici jesu ujedno i njegovi predstavnici. Miličević, Matavulj, Veselinović, svi zahitaju iz narodnog života, ali su svi oni, kao i masa podražavalaca, većinom samo dobri etnografi, a ne i psiholozi moraliste. Megjutim seoski život, i ako je uzan i jednolik, treba umeti izneti marljivom studijom, a ne šablonski, onim osobnim saučešćem i ljubavlju, koja se osobito ište u ovom tranzitornom stadijumu njegova života, iz patrijarhalnosti u novi život. U ostalom, seoska se lirika pogotovu isplakala, i onda je prirodno utočiste gradski život i roman. Ali mi nismo njim bogati. I on crpući gradju iz života ide za što većom realnošću; megjutim, potpuna se realnost ne može nikad doseći, samo može

često, kako neko reče, realna akcija postati ambijentom nerealnosti. Inače ona nam samo pruža dragocenu gradju, koju umetničko osećanje i logična sposobnost menjaju. Realizam nas je zasitio i duh nam traži nove, sveže hrane, koju potiču da nam pruže neoidealiste i dr. uskršavanjem novog idealizma. Mi ćemo o tom progovoriti u naročitom članku, a sad ćemo se uzgred samo dotaći.

Prirodna reakcija realizmu jest idealizam, kao što je onaj bio romantizmu. Realizam beše osvojio sve, čak je, vele, pretio umetnosti...

Idealizam je vaskrsnuo, ali s izraženim pogledima. Ideal više nije onako zamotan i obavijen maglom; on nije samo ružičast san: »on korača podignute glave k nebu, na kojem zora počinje beleti, ali noge su mu na zemlji, po kojoj je čovečanstvo osugjeno da ide«, veli Renar (Delo). I idealizam dakle proučava stvarnost i život, ali ih ne reprodukuje verno. Taki su današnji simbolisti, koji hoće da im dela simbolišu kaku moralnu ideju i na njoj počivaju. Ti novi apostoli religije ljudskog stradanja hoće da probude čovečanstvo iz dremeža i da mu uliju nade i vere u budućnost, toga jakog motora napretku, koji u nama razvija pregalački duh. Taka realnost u kojoj ima srca, ljubavi i osećajne duše, kao i ona iz koje se čuje: »Poduprite jači slabije, pomozite mlagji starije«, pa da ako dogjete u davno željeni raj, da ako okusite od davno žugjene sreće i večne lepote — to je deviza nove umetnosti. Kakim će plodom uroditi taj svetli pokret — pokazae budućnost.

*

Moleći poštovane čitaoce da nas izvine za ovaj umetak, zaustavićemo se na dvama knjigama iz najnovijeg kola Srpske Književne Zadruge. To su Gorski car od Sv. Rankovića i Bosančice od M. Živkovića.

Pisac Gorskog cara, g. Sv. Ranković je homo novus u romanu; do sad je bio poznat po omanjim pripovetkama, ali iz kojih se nazirao talenat. Naš društveni roman nije bogat i obilat ni koliko istorijski. I ono što ih ima više prikazuju pojedini tip no čitave epohe društvenog života s mislima, idejama i težnjama, koje njim vladaju. Hrvati su u tom, regbi, bogatiji. Između ostalog, uzrok je tom, što naši pripovedači ne dođu do te visine, jer im nedostaje potpuno književno obrazovanje. U opće većinom s naši književnici samouci (S. Milutinović, Vuk, Njegoš; Miličević, Ljubiša i t. d.) dok je Ranković pripovedač šireg obrazovanja i dobar znalac ruske literature. Nu to znanje nije smetalo njegovoj originalnosti. On ne čita samo i potom reprodukuje, on još sam posmatra, stvara i analize — otud u njega originalnih ideja i filozofije, otud ona prirodna psihologija i plastično crtanje.

U Gorskom caru prikazana je jedna sadašnja društvena bolest, prikazan je život jednog razbojnika, vaspitanjem na to odregjena, kako postepeno tone i gubi se u krvi, poput demi-monde-a u razvratu, kako propada u bezdnu iz kojeg ga samo smrt spasava. Da bi katastrofa bila veća, pridružena je i domaća drama, koja je i uzrok smrti. Taj je razbojnik živ, realan, dobro markiran stvor, crtan većtom

rukom. Ja se hotimice ne zadržavam na sadržini, jer nemam prostora u ovom pregledu. Daću samo nekoliko najkarakterističnijih opazaka o osobinama piščevim. Delo se odlikuje jakom psihološkom analizom, a ovo nas se tim pre doima, što smo do sad imali slikare gotovih duševnih procesa (sem L. Lazarevića, koji je rešavao i pojedine psihološke probleme). Pojedina duševna stanja i prelazi umetnički su prikazani, dovoljno je i fiziognomisanja, koje osvetljava psihološki opis. Ono postepeno padanje protagonista logički je izvedeno. Iz početka se razbojnik straši da izvrši prvi zločin. U njegovoj duši tinja ljubav, a ljubav i zlo teško se spajuju. Ali u daljem psihološkom razvoju s njegovim moralnim propadanjem nestaje, sasvim prirodno, u njemu i savesti i ljubavi, on postaje strasnik i razbojnik à la pointe i gotov je da ubije i svoju prvu ljubav. Poslednji odeljci romana na belom hlebu, odaju duboku studiju i opservaciju. Smrt je po sebi zlo, a ne prag za dalji život, nije gledište teološko. Ono očajanje izgubljena čoveka, onaj užas od smrti prikazani su u svoj strahoti. Razbojnik, koji je lišen i poslednje iskre savesti i ljubavi, pije da zatupi osećanje; nu zaludu, životna mu deviza: jednom se mre, izumire na usnama, ali on privezan i za kolac ne gubi nade na pomilovanje. Nu zaman. Pravda je zadovoljena, zakon izvršen... Ma da je ovo prikazano dosta originalno, i mi zajedno s piscem lijemo suze nad nesrećom ovakog društva, deleći bol mu izliven iz duše, ipak bismo voleli, da je svršetak — drukčiji. O logičnost se ne bi ograđio a moral i umetnost bi više do

bili. — Karakteri, prirode mahom rdjave, prikazani su izvrsno, nemaju ničeg nejasnog i dosledni su. Radnje su motivirane, a dijalog je na svome mestu. I o »pravila« se nije ogrešio: delo nije komplikovano; glavna se ličnost nikad ne gubi; epizode se sustiču i okreću oko nje; nepotrebnih digresija nema — jedinstvo je radnje očuvano. U ostalom, ja strašno mrzim preventivnu cenzuru misli, sputavanje njeno u lance. — Posle ove kratke analize, koja daje nesavršenu ideju o samom romanu, da se zaustavimo na *Bosančicama*. Tu je izneseno deset sličica iz sarajevskog života. Pisac dobro slika život tamošnji, no psihologišući mnogo; on je više pričalo, no dubok opservator. Karakteri su prirodni; njihov nas rad i govor upoznaje s istinskim životom, iz kojeg su crpeni. Opisi su uvek artistički, retko dugi, još redje psihološki. Ima slikâ iz modernog života, koji je u Sarajevo ušao s evropskom kulturom po berlinskom kongresu. Bosanski život ima i zamašnije i važnije gradje; ali ni ovo svakako nije na odmet. Mi se ovde zadržasmo hotimično, jer su ovo izdanja S. K. Zadruga, kojoj je zadatak širiti prosvetu u narodu i biti vogj srpske knjige.

*

Srpska umetnost živi svojim starim životom.

Malo je novina, a i kako će, kad nema ljudi, koji bi ih potpomagali.

U pozorištu smo dobili jedan novitet original *Caricu Milicu*, istorijsku dramu i inače najobilniju u našem repertoire-u. Suet je po sebi dramski, obrada je umetnička, ali ne šablonska. U drami je po

samom predmetu dosta života, živosti a i same radnje u logičkoj vezi. Osobito je lepo prikazan karakter glavne ličnosti nekolikim jasnim potezima, ma da su i ostale ličnosti prirodne i u istorijskom duhu, a to je *conditio sine qua non*, da bome u koliko se može, jer veli Goethe:

Und was sie den Geist der Zeiten nennen,
Das ist im Grund der Herren eigner Geist,
In dem die Zeiten sich bespiegeln.

Kao što vidite psihološki problemi ili kake moralne ideje nepoznate su našoj pozornici. — Od prevedenih noviteta vredno je spomenuti Shakespeare-eva (ili, ako hoćete, Bacon-ova) *Ričarda III.*, tu ponajbolju istorijsku dramu njegovu. Ričard je pravi demonski karakter uzvišen u svojem razvratu; to je grozan stvor, bez ljudske ljubavi, pun želja u njihovoj najvišoj sili, lišen svakog uestezanja samo da dogje do svoga cilja; prava cinička filozofija, koja se zanima svojim rođenim hipokrizijama. Još zašlužuje pažnje *Seljak i plemić od Bernera*. Tu se nalaze svagdanji junaci, bez pedanterije i razmetljivosti. To je heroizam, veli, rada, prava, savesti, dužnosti, ali bez nagrade; to je idealan život u večnoj borbi. Inače naše je pozorište bogato modernom francuskom konverzacionom dramom, bez dublje psihološke studije i analize. To se upravo pristoji našoj publici — slaba razvijena uma i osećanja, kojoj je dovoljno zadovoljiti oko, i našim glumcima, koji slabo studuju i uče. Tu bi dobro došla opera — jer ne treba razmišljanja. U ostalom u ovom dobu tolikih umetničkih pravaca i struja teško je

publici i naći merilo i razumeti svakog pisca, jer

Wer den Dichter will verstehen
Muss in Dichters Lande gehen.

Ali kad se jednom izide iz ovog kaosa, tada će se ona povesti za tim novim zdravim pravcem, čija je budućnost. Dakle, eppur si muove.

I sad sam došao do granice, odakle politika počinje, kojom se naša publika najviše zanima, a kojoj ovde nije mesta. *Ur. A. Petrović.*

NOVE KNJIGE.

Zadnjih sam se godina često pitao, zašto li toliki mladi ljudi u Hrvatskoj objelodanjuju lirskih pjesama? Grijesi su naše mladeži i onako dosta veliki, kada pomislimo na one mnoge prigodne govore i bučne izjave, što ih naša mladež — »radi hvalevrijedna običaja« — priudešava kroz godine i godine, a kako malo naprama tome u istinu za domovinu radi. Ali zašto objelodanjuje pjesme, to ne razumijem? Možda takodjer iz hvalevrijedna običaja?

Prije nekoliko dana opet je ugledala svjetlo jedna zbirka lirskih i (naravno!) domoljubnih pjesama. Kada sam ih bio dočitaio, a dočitaio sam ih, zapitao sam se i opet, zašto li su i te pjesme ispjevane i objelodanjene. Kao što skoro u svim zbirkama lirskih pjesama, što ih je zadnjih deset godina ugledalo svjetlo, tako nema ni u ovoj ni novih čuvstava ni novih misli. A zašto pjevati, kad čovjek ne pjeva, što je odista sam proživio? Ti nam mladi liričari ne otkrivaju svoje duše, jer su za to obično pre neiskusni i premalo poznaju život, niti nam pjevaju o zbiljskom čuv-

stvovanju našega naroda, niti o čovječanstvu. Ne iznašaju ni novih fakata, ni novih misli. Samo kadkada se u pjesmama zadnje dobe pojavljuje koja slobodnija misao ili koja slobodnija forma. Ostalo je sve ono isto podražavanje već i prije Harambašića istrošenim frazama, neosnovanom pesimizmu i sramotnom jadovanju. Odzvanjanje uspomena iz lektire starijih pjesnika i romanopisaca. Koliko li bi pametnije bilo, da svi ti ljudi tim svojim čuvstvima dopuste da odzvanjaju i dozvone u njihovoj vlastitoj duši, nego da se sile sliti ih u pjesme, pa bi barem sami od toga imali kako uživanje. A ovako ih »pjevuju« i objelodanjuju, te muče i sebe i druge, a ne koriste nikome, nego publici uzimaju volju, da kasnije na tome štetuju zbiljski pjesnici.

Na svim tim manama boluje i Trnje i cvijeće gosp. Filipa Davidović-Marušića, što je izišlo u Pragu, u inače u nas neobično lijepoj opremi.

Ipak se Marušić u jednom od drugih razlikuje. On u domoljubnim pjesmama više ne udara na Turke, koji su tako dugo dominirali u hrvatskoj pjesmi, jer Turci više nijesu moderni, ali se za to ogorčeno obraća Nijemcima, recte Švabama, da na njima dade oduška svojoj ljubavi prema domovini. A da će sada opet doći u modu velike pri-grijane limunade »Slavenstvu«, vidi se takodjer po ovoj zbirci gosp. Marušića.

Medjutim mi se kod Marušića svidja njegova dobra volja, da se otrese zastarjelih i izmoždjenih pjesničkih tradicija naše lirike i da teži za nečim novim i slobodnijim. Hoće li se moći svega otesti, moramo

dočekati. I Marušić mora tek da razvije svoju pjesničku individualnost i da stvori sopstvenu spoznaju svijeta, misli li da je pozvan na hrv. parnas; a to postići, znači odbaciti sve, što ga sada sputava.

dnf.

Priposlao nam prof. Vesnić zanimivu brošuru »Предлови за деобу Туреке«. ¹ Ta je brošura tek početak opširnijega djela o istom pitanju. Vesnić se za sada bavi u glavnome sa predlogom kardinala Alberonija, koji je živio od 1664.—1752., te igrao veliku političku ulogu u Španiji, Francuskoj i Rimu. Prikazuje nam ovoga diplomatu sa nove strane i iznosi misli iz Alberonijeve knjige o Turskoj i njegov predlog za njenu diobu. Što on govori o Turskoj, mogao bi reći i da danas živi; — ili niti danas u Turskoj povoljnije nije? Jedino rivalstvo pojedinih država smeta još uvijek odlučnom koraku. Za nas Jugoslavene su ovakova djela važna. Treba ih proučavati. Na Balkanskom poluostrvu živi još uvijek veliki dio našega naroda pod Turskom, i riješenje toga pitanja ne može se obaviti bez našega udjela. Očekujemo željno daljnje radnje našega učenjaka. *M. Z. V.*

ANTONIN SOVA. PROZA. — Prag, izdanje »Naše dobe«. —

Karlo Hlaváček, nadareni česki slikar, pridodao je ovoj knjižici umjesto priloga portrait Antonina Sove. U tom portaitu izražuje se sva nutrinja pjenikova i njegovih intimnijih osjećaja. Na samoj se prozi

¹ Предлови за деобу Туреке; грађа за дипломатску историју балканског полуострва, од Дра. Мил. Р. Веснића. Београд 1898.

opaža, da ju je pisao jedan od prvih lirika. Ipak je oštro risana, zaobljena i moderna. Iz svakog se redka upoznaje pjesnikova individualnost, koja teži da raskriva našu duševnost. *a. d.*

STRANE SMOTRE.

BEČKI ČASOPISI. Medju njemačkim časopisima zauzimaju bečke smotre posebno mjesto. One se razlikuju od njemačkih i oblikom i sadržajem. Do sada imao je Beč tri ovakove smotre, koje izlaze većinom nedjeljno i od kojih najstarija nije starija no što je najmladji književni pokret u Nijemaca. Najstarija je »Neue Revue« koja je ujedno najradikalnija, ali koja nema tako znamenitih suradnika kao »Die Zeit«, koja je jedna od najznamenitijih njemačkih revuea u opće. Osnovao ju je prije tri godine Herman Bahr sa prof. Singerom i dr. Kannerom, te je kroz to kratko vrijeme postala svjetski forum za sva u politički i umjetnički život austrijskih naroda zasjecajuća pitanja. I »Neue Revue« i »Die Zeit« stoje na posve modernim principima. Za nas ima »Die Zeit« u toliko više vrijednosti, što su u njenim stranicama pred širokim svijetom svi austrijski narodi raspravili svoja narodna pitanja sa velikim uspjehom. Jedino mi Hrvati, kao da još nijesmo našli za vrijedno, da naše prilike prikazemo širokomu svijetu kroz kompetentan organ. Za to ali i nemamo prava, da se potužimo, ako danas Evropa, a po gotovo Nijemci i to Nijemci Austrije o Kamerunu ili Botokudiji više znadu, nego li o nama, koji se ubrajamo medju srednjoevropske narode. Treća od bečkih smotra, koja teži jedino za umjetničkim

ciljevima: »Wiener Rundschau« postoji tek godinu dana. No i za to vrijeme ubrojila se među prve najmodernije listove. Ova godina, kao da je takogjer za literarno-umjetnički život Beča od velike važnosti. Sve teži za modernom. Nastalo je nekoliko književnih društava i osnovalo se sedam novih časopisa, od kojih se ali svi ne će održavati. »Die Wage« i »Ver Sacrum« kao da su naj-snažniji.

Medjutim su i spomenute tri prokušane smotre nastupile ovu godinu sa što biranijim sadržajem. »Die Zeit« donosi jako interesantne članke o nacionalnom socializmu, koji ima u Austriji toliko opravdanosti i objelodanjuje prva u prijevodu najnoviju pripovijest Antuna Čehova: Mužike, koja je u Rusiji uzvitala toliko prašine. »Neue Revue« donosi članak o Panslavizmu u Austriji i objelodanjuje radnju jednoga od prvih učenjaka svoje struke, prof. Antuna Mengera: O okrutnosti novoga pljenbenoga postupnika. »Wiener Rundschau«, koja je Beč upoznala sa netom znamenitim ruskim piscem Sologubom donša članak, Camille Mauclaira o ciljevima našega doba, koji je u Francuskoj pobudio toliku pažnju, te objelodanjuje na novo nadjeni Essay od znamenitog filozofa individualiste Maksa Stirnera. I »Die Wage« stupila je sa znatnim poličko kulturnim programom na poprište. U zadnjima se brojevima osobito ističe essay Richarda Muthera, ovog najboljeg poznavaoa umjetnosti XIX.

stoljeća, o znamenitom engleskom estetičaru John Ruskinu. —

ČESKI ČASOPISI. Moderni je duh u Čeha za kratko vrijeme izvojšio pobjedu. Temelji su »Zlate Prahe« postali krhki, »Květy« su napola uvenuli, te čeznu poput njemačke »Gartenlaube« za dobrim starim vremenima. Moderni su Česi ostavili stare ruševine, te su sagradili nove, posve nove umjetničke hramove. U prvom redu stoji »Moderní Revue«. Ovaj od Arnošta Proháske, umjetnika u prozi, uredjivani list, donša radnje prvih modernih spisatelja svih kulturnih naroda. Tako je »Moderní Revue« jedan od prvih listova za internacionalnu umjetnost. Najzadnji februarski svezak sadržaje znatne pjesme u prozi mladoga poete Victora Dyka, sjajnu liričku radnju »Vigilie« od Otokara Březine, finu crticu Johannes Schläfa i znamenitu kritičku radnju o Stanislavu Przybyszewskom od izdavatelja.

Stanislav K. Neumann uredjuje »Nový Kúlt«. Ovaj časopis obuhvaća isti program kao i »Moderní Revue«, samo se proteže još i na pitanja politike i života. U »Novom Kúltu« odzvanjaju glasovi Neumannove knjige: Ja sam Apostol . . . Što nam odmah razjašnjuje često ljubezno »sudjelovanje« gosp. državnog odvjetnika. — Katolički časopis »Nový život« modernomu je duhu posve bliz. Razvoj ovoga katoličkog, a ipak modernog časopisa jako je zanimiv.

— th

Odgovorni urednik: Fran Podgornik.

Administrator: Otto Krauss. — Tisak: Dioničke tiskare, Zagreb.

„Slovanski Svet“

ki izhaja sedaj na Dunaju, na 16 velikih straneh, dne 10. in 25. vsakega meseca, stopi z novim letom 1898 v svoje XL leto. Pisan je na slovenskem jeziku, priobčuje pa tudi pesni in sestavke v izvorniku vseh slovanskih jezikov, posebno hrvatskega, srbskega in ruskega, ter rabi v ta namen tudi cirilico.

Program „Slovanskog Sveta“ ima na prvem mestu točko o kulturni vzajemnosti vseh Slovanov, radi tega kaže na zgodovinski pomen cirilo-metodijske cerkve z grško-slovanskim obredom, potem na potrebo jednega občega slovanskega literarnega jezika poleg današnjih domačih slovanskih književnih jezikov, naposled na potrebo seznanjevanja s tem, kar je specifično slovanskega v moralnem in pravnem čustvovanju, v razvoju socijalnih in ekonomskih položajev in razmer, ter v razvoju raznoterih umetnostij.

V nacionalno-politiškem pogledu postavlja se proti duvalizmu, zagovarja pa nacionalno avtonomijo vseh narodov in s predpolaganjem te avtonomije izvršenje historijskih državnih prav Hrvatov, Čehov, Malorusov.

Razpravlja tudi principijalna vprašanja seosebno o socializmu, nacionalni ekonomiji itd. Posebe naznanja književnost vseh slovanskih narodov, kolikor se ista bavi s slovanskimi stvarmi kot takimi. Podaje razgled po slovanskem svetu o vseh važnih političkih in kulturnih dogodkih.

„Slovanski Svet“ je deloval vedno na zблиžanje avstro-ogerskih Slovanov v obče, Slovencev, Hrvatov in Srbov posebe in ima sotrudnikov med vsemi Slovani, seosebno tudi med Hrvati.

„Slovanski Svet“ stoji na leto 5 gold., za dijake in učitelje pa učiteljice 4 gld. Naroča se pod adreso: Administration des „Slovanski Svet“ in Wien IX., Eisengasse 13.

„Wiener Landwirthschaftliche Zeitung“. Utem. 1851. Opći ilustrirani časopis za cjelokupno gospodarstvo. Najveći gospodarstveni časopis Austro-Ugarske. Urednik: Hugo H. Hitschmann, suurednici: Joh. L. Schuster, Adolf Lill i Robert Hitschmann. Izlazi svake srijede i subote. Veliki folio. Na četvrt godine 3 for.

„Oesterreichische Forst- und Jagd-Zeitung“. Utem. 1833. Opći ilustrirani časopis za šumarstvo, trgovinu drvom, drvnu industriju, lov i ribarstvo. Najveći šumarski tjednik. Urednik: veliki šumar Jos. E. Weineit. Izlazi svakog petka u velikom foliu. Na četvrt godine 2 for.

„Allgemeine Wein-Zeitung“. Utem. 1884. Ilustrovani list za vinogradarstvo i za preredjivanje vina. Internacionalni list za trgovinu vinom. Časopis za konzumente vina, za svratišta i gostione. Urednik: Antonio dal Piaz. Izlazi svakog četvrtka u velikom kvartu. Na četvrt godine for. 1'50.

„Der Praktische Landwirth“. Utem. 1864. Ilustrovani gospodarski list za svakoga. Najjeftiniji, najbogatiji popularni gospodarski tjednik. Urednik: Adolf Lill. Izlazi svakog utorka u velikom lexikon-formatu. Na četvrt godine 1 for.

„Der Oekonom“. Utem. 1878. Gospodarski pučki list. Ilustrovani gospodarski list za malog gospodarara. Najjeftiniji pučki gospodarski časopis svijeta. Glasilo mnogih gospodarskih društava Austro-Ugarske. Urednik: Adolf Lill. Izlazi prvog i šestnaestog svakog mjeseca u velikom lexikon-formatu. Za čitavu godinu 1 for.

Pojedini brojevi na uvid, tarifi za oglašavanje i priloge na zahtjev badava i franco.

Journalverlag H. Hitschmann,

Wien I., Dominikanerbastei 5.

Utem. 1872.
SENZACIONALAN IZUM!
 c. i kr. isklj. privilegij.

Radikalno sredstvo protiv znojenja nogu može naći svaki patnik samo noseći od mene pronagjene c. i kr. patentom odlikovane i zaštićene

kožne znojne cipele

sa **impregniranom** podstavom **džonova**, što su sposobne da **sasvim** i za **uvijek** odstrane nesnosno **potenje** nogu, **upale**, te **ozebline** i **kurja oka**.

Izvanjske narudžbe obavljaju se tijekom od 14 dana poštovnim pouzećem. Ilustrovani cjenici s uputom, po kojoj si svako može sam uzeti mjeru, **badava i franko**.

JOSIP HANZLIK,
 Beč XVII., Weissgasse br. 2.

„Die Wage“.
 Eine Wiener Wochenschrift.
 Herausgeber: Dr. Rudolph Lothar.
 „Die Wage“ stellt sich die Aufgabe, einen gebildeten Leserkreis über alle Ereignisse auf dem Gebiete der Politik und des geistigen Lebens zu informiren.

Abonnementspreis vierteljährlich mit portofreier Zustellung:
 für Wien fl. 2.50,
 ausserhalb Wiens fl. 2.75.
 Probehefte auf Verlangen unentgeltlich.

Man abonniert jederzeit bei allen Buchhandlungen, Zeitungsbureaux und Tabaktrafiken, bei den Postanstalten und bei der Administration der „Wage“ Wien, Schleifmühlgasse 25.

Tko pije

Kathreiner
Kneippovu
sladnu kavu?

Svatko tko ljubi tečnu kavu a želi prištediti i sačuvati zdravlje.

Časopis

Općeg tehničkog društva

„Technische Rundschau“

(uredništvo: I. Wollzelle 34, otpraviništvo: IX. Wasagasse 31)

donaša u svakom broju najnovije na tehničkom polju.

Samo originalni članci od suradnika prvoga reda.

„Technische Rundschau“ je uslijed svoje velike naklade najbolje sretstvo za oglašivanje za sve tehničke struke.

Tehničke novosti, zastupstva, plodonosno izrabljivanje izuma oglašivaju se s velikim uspjehom.

Pretplata na god. for. 8. — Cjenik za oglašivanje: kod godišnjih naloga 2 nvč. za cijeplj. ^{m/m}.

**Važan je za izvažatelje
i uvažatelje**

„Export-Compass“

godišnjak za interessente austro-ugarske izvanjske trgovine.

X. godište

sadržaje: adrese svih izvoznih tvrtka, porudanih prema zanimanju i trgovačkim komorama, savjete konsularnih oblasti, tablicu međunarodnih vrijednota, mjera i težina, otpremničke tvrtke svih zemalja Evrope itd.

Cijena: eleg. uvezano for. 6.—

Šalje se uz pouzede ili za unaprijed poslani novac.

„Volkswirtschaftlicher Verlag“
Alexander Dorn

Beč, IX, Lichtensteinstrasse 11.

Tvornica strojeva

prodala bi se uz povoljne uvjete. — Cijenjeni listovi s oznakom: „Dobrovoljno“, na administraciju lista.

Solidan gospodin

preporučuje se za obavljanje svih komisija u Beču.

Cijenjeni listovi s oznakom „Vješt 1875“ na adm. lista.

Za škole i odgojne zavode!

Prema stilu udešene
školske klupe i ino pokućstvo
za školske svrhe.

Za urede, kuće, kavane itd.!

Svake vrsti
pokućva starog i novog
sloga,

najsolidnije izvedeno,
dobiva se savršeno

jedino kod tvrtke

Josef Novak, Beč,

Währing, Schumanngasse 27.

H. Bechhold Verlag, Frankfurt a. M., Kräme 21.

DIE UMSCHAU

Übersicht über die Fortschritte und Bewegungen
auf dem Gesamtgebiet der Wissenschaft, Technik,
Litteratur und Kunst.

Jährlich 52 Nummern. Illustriert. Preis vierteljährlich M. 2.50.

Mitarbeiter sind u. a.: Prof. Arrhenius, Leo Berg, Dr. du Bois-Reymond, Geh.-R. v. Brandt, Gesandter a. D., Prof. M. Buchner, Felix Dahn, Prof. Dürre, Geh. R. Ebstein, Geh. R. Eulenburg, Prof. Furtwängler, Curt Grottewitz, Prof. S. Günther, W. Huggins, Kurd Lasswitz, Justin Mc. Carthy, Meier-Gräfe, Prof. Meili, Prof. v. Oettingen, Geh. R. Orth, Geh. R. Pelman, Prof. Ratzel, Dr. H. Riemann, Prof. Schneegans, Prof. A. Schultz, Prof. Schweinfurth, Prof. v. Stengel, Prof. Verworn, Prof. Wiedemann, Prof. Werner, Prof. Wislicenus, Dr. O. Zacharias.

Der bisherige Erfolg der Umschau veranlasst dieselbe zu einer weiteren

Vermehrung des Inhalts.

U. a. bringt der neue Jahrgang regelmässig einen
Auszug aus allen bedeutenden Fachzeitschriften und Revuen.

Alles Nähere ersichtlich aus
Probenummern und Prospekten, welche gratis und franko

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen und die Post.

Morsko

kupalište

ABBAZZIA

Obskrba

od for. 6.— počam.

Upute kod ravnateljstva kupališta.

„Mladost“ prima u zamjenu slijedeće časopise:

Hrvatske-srpske-slovenske:

- „Бранково коло“ — Београд.
- „Dom in Svet“ — Ljubljana.
- „Ličnički viestnik“ — Zagreb.
- „Ljubljanski Zvon“ — Ljubljana.
- „Nova Nada“ — Zagreb.
- „Novo Doba“ — Prag.
- „Preporod“ — Zagreb.
- „Prosvjeta“ — Zagreb.
- „Slovanski Svet“ — Beč.
- „Slovenka“ — Trst.
- „Stenograf“ — Zagreb.
- „Svobodni Glasovi“ — Celje.
- „Škola“ — Karlovac.
- „Vienac“ — Zagreb.
- „Vierni drug“ — Zagreb.
- „Učiteljski tovariš“ — Ljubljana.
- „Земљораднички пријатељ“ — Нови Сад.
- „Zora“ — Beč.

Njemačke:

- „Arbeiterschutz“ — Wien.
- „Die Gewerkschaft“ — Wien.
- „Oesterr. Musik- und Theater-Zeitung“ — Wien.

- „Neuland“ — Berlin.
- „Technische Rundschau“ — Wien.
- „Die Umschau“ — Frankfurt a.M.
- „Die Wage“ — Wien.
- „Das Weidwerk“ — Saar.
- „Wiener Rundschau“ — Wien.
- „Zeit und Geist“ — Berlin.

Česke:

- „Moderní Revue“ — Prag.
- „Naše Doba“ — Prag.
- „Nový Kult“ — Prag.
- „Nový Život“ — Nový Jičín.
- „Sbornik pro filosofii, mystiku a okultismus“ — Prag.

Francuske:

- „La Coupe“ — Montpellier.
- „La Critique“ — Paris.

Vlamski:

- „Fijdschrift van het Willems-Fonds“ — Gent.

Molimo sl. uprave svih modernih časopisa, da s nama stupe u zamjenu.

Wir bitten die Redactionnen aller modernen Zeitschriften, uns ihre Blätter in Tauschverkehr zuzusenden.

Nous prions toutes les administrations des revues modernes de nous envoyer en échange un exemplaire de leurs publications.

Uredništvo „Mladosti“.

Wien I., Wollzeile 20.

P. n. gg. književnici i sve hrvatske, srpske i slovenske nakladne knjižare umoljavaju se, da nam blagohotno dostave svoja djela na ocjenu. U „Mladosti“ ocijenit će se bez iznimke sve priposlane knjige i časopisi.

Primili smo na prikaz slijedeće knjige:

1. *Filip-Davidović-Marušić: Trnje i cvijeće* (1892—1898). U Zlatnom Pragu. Tiskom E. Stivina. Vlastitom nakladom. Cijena 60 nč.
 2. *Јаша Томић: О узроцима злочина*. У Новом Саду. Српска штамп. Св. Милетића. 1896. 2 круне.
 3. *Johannes Schlaf: Gertrud*. Drama. Berlin-Paris. Verlag Joh. Sassenbach (Neuland-Verlag) 1898.
-

Objava.

Da prema svojoj zadaći okupimo oko sebe najbolje sile na polju hrv. književnosti i umjetnosti, nijesmo žalili truda ni troška, da što bolje zadovoljimo svojem pozivu. Kao što smo do sada nastojali da zadovoljimo svestranim potrebama hrv. lijepe umjetnosti i publike, tako ne ćemo uzmanjkati ni u buduće, da na svakom polju svojim p. n. čitateljima pružamo samo najbolje u dostojnom ruhu.

Upozorujemo sve naše prijatelje i čitatelje na naš 6. broj, koji je sav posvećen dvojici najprvih hrv. književnika i umjetnika, i koji će izići u posebnom ruhu, urešen sa jedno desetak slika i umjetničkih priloga.

Šesti će se broj štampati u povećanoj nakladi, te će se napose kao cjelina dobivati **uz običnu cijenu** u svim knjižarama i kod uprave »Mladosti«.

Uprava „Mladosti“

Beč I., Wollzeile 20.

Dionička tiskara u Zagrebu.